

Хмельницький національний університет

Гуманітарно-педагогічний факультет

Кафедра української філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.01 Філологія. Українська мова та література

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

ХУДОЖНІ ОСОБЛИВОСТІ ТА ЖАНРОВА СПЕЦИФІКА ЛІТЕРАТУРИ НОНФІКШИН

Шифр КвР ФУМмз.0 23112.01.05.00

студентки II курсу групи ФУМмз-23-1 13.12 Лариси ПОДКОРИТОВОЇ

Керівник 13.12 Інна ПРИЙМАК,

кандидат філологічних наук, доцент

До захисту допускаю:

завідувач кафедри української філології 16.12 Анатолій ЯНЧИШИН

канд. філол. наук, доцент

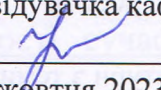
Хмельницький 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	української філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.01 Українська мова та література
Освітня програма	освітньо-професійна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувачка кафедри української філології

Інна ЦАРАЛУНГА

12 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЛАРИСИ ПОДКОРИТОВОЇ

1. Тема роботи: «Художні особливості та жанрова специфіка літератури нонфікшн», затверджена наказом ректора університету від 26 серпня 2024 року № 60.

Керівник роботи – Інна Приймак

2. Термін подання студенткою завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи. Попри дослідження таких учених як О. Алексєєв, О. Афанасьєв, І. Василенко, М. Варикаша, В. Воротченко, О. Галич Н. Гарисименко, А. Зелінська, О. Іщенко, О. Коваленко, О. Колінько, Н. Колошук, С. Кондратюк, О. Косюк, О. Льода, Е. Огар, О. Пилипців, Т. Чикалова, що вивчали понятійні межі, жанрові і художні особливості літератури нонфікшн, бракує комплексного з урахуванням сучасних тенденцій, аналізу літературних творів нонфікшн, зокрема психологічної літератури нонфікшн, що й зумовлює актуальність теми кваліфікаційної роботи.

4. Перелік підлеглих розробці питань.

Визначити зміст поняття «література нонфікшн»;

Простежити історію становлення нонфікшн літератури;

З'ясувати особливості розвитку літератури нонфікшн у національному літературному процесі;

Визначити змістові особливості і типи психологічної нонфікшн літератури;

Проаналізувати приклади психологічної нонфікшн літератури.

5. Графічні матеріали: схеми, рисунки.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	Немає		

7. Дата видачі завдання – 17 жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітки
1	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2023 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-жовтень 2023 року	
4	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	листопад 2023 – січень 2024 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі в конференціях	Січень, квітень, вересень 2024 року	
6	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	лютий-червень 2024 року	
7	Написання «чорнового» варіанту кваліфікаційної роботи	вересень-листопад 2024 року	
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
9	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 року	
10	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру	Грудень 2024 року	

Студентка _____ Лариса ПОДКОРИТОВА

Керівник _____ Інна ПРИЙМАК

АНОТАЦІЯ

Тема роботи – «Художні особливості та жанрова специфіка літератури **нонфікшн**». Автор – **Лариса ПОДКОРИТОВА**. Науковий керівник – **Інна ПРИЙМАК**. Обсяг дипломної роботи – 78 сторінок основного тексту, 104 сторінки загального тексту. Робота містить 3 додатка та 90 джерел посилання.

***Ключові слова:** література нонфікшн, психологічна література нонфікшн, креативний нонфікшн, документалістика, література факту, есе.*

Об'єкт дослідження – сучасний нонфікшн як літературний жанр.

Предмет дослідження – особливості сучасної психологічної нонфікшн літератури.

Мета дослідження – здійснити цілісний і комплексний аналіз особливостей сучасної нонфікшн літератури.

Поняття «література нонфікшн» можна вживати у широкому (вся нехудожня література) і вузькому (документалістика) значеннях.

Одним з найбільш запитаних різновидів літератури нонфікшн є психологічна. Її особливості: заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів; певна автобіографічність; опора на наукові факти і практичні випадки з психології; професійна підготовленість автора у психології; спеціальна структурованість тексту; практична спрямованість та інтерактивність; професійна етичність.

Проведений за цими ознаками аналіз трьох книг («Психологічні замальовки» Л. Подкоритової, «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами» В. Бас і «Жити ніколи не пізно» Т. Ляменко й А. Маримонської) показав, що їм притаманна виражена жанрова еkleктичність і заснованість на життєвому досвіді авторок. Дві перші книги більше відповідають ознакам психологічної нонфікшн книги, третя – менше. Детальний літературний аналіз книги «Психологічні замальовки» Л. Подкоритової виявив її жанрову специфічність (синтетичність різних жанрів) і художні особливості (автобіографічність, іронічність, рефлексивність, інтерактивність та ін.).

Авторка _____ Лариса ПОДКОРИТОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ НОНФІКШН.....	10
1.1. Становлення та розвиток літератури нонфікшн у світовому та національному письменстві.....	10
1.2. Жанрові різновиди літератури нонфікшн.....	22
1.3. Художні особливості психологічної літератури нонфікшн	34
Висновки до розділу 1.....	43
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ТВОРИ НОНФІКШН ПОЧАТКУ ХХІ СТ...	45
2.1. Особливості розвитку психологічної «нонфікшн» літератури.....	45
2.1.1. Лариса ПОДКОРИТОВА «Психологічні замальовки».....	47
2.1.2. Валентина БАС «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами»	50
2.1.3. Тетяна ЛЯМЕНКО, Альона МАРИМОНСЬКА «Жити ніколи не пізно».....	54
2.2. Жанрова своєрідність психологічної «нонфікшн» літератури.....	57
Висновки до розділу 2.....	78
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	79

ВСТУП

Актуальність. У сучасному літературному процесі спостерігаємо стрімкий та динамічний розвиток нових жанрів. Нонфікшн література є однією з найбільш запитаних сучасними читачам. Разом із тим, в українському літературознавстві дослідження нонфікшн літератури є відносно новими і не дуже поширеними.

Огляд наукових статей за темою дослідження (О. Алексєєв, О. Афанасьєв, І. Василенко, М. Варикаша, В. Воротченко, О. Галич, Н. Гарисименко, А. Зелінська, О. Іщенко, О. Коваленко, О. Колінько, Н. Колошук, С. Кондратюк, О. Косюк, О. Льода, Е. Огар, О. Пилипців, Т. Чикалова та ін.) показує, що в українському літературознавстві тема нонфікшн літератури відносно нова і мало вивчена. Сам термін «нонфікшн» і в науці, і в комерції застосовують до багатьох жанрів: публіцистики, документалістики, есеїстики, мемуарів, біографій, щоденників, підручників, науково-популярної літератури, травелогів, репортажів, мотиваційної і просвітницької літератури тощо. При цьому, доккола того, що саме може називатись літературою нонфікшн, а що – ні, точаться досить бурхливі дискусії (О. Афанасьєв, І. Василенко, А. Зелінська, О. Колінько та ін.). Відповідно, дискусійною лишається і тема класифікації творів цього жанру та визначення їхніх стилістичних та інших літературних особливостей. Як зазначає О. Колінько «література нонфікшн знаходиться у динамічному розвитку, відкрита до трансформацій, оновлень і перебудов» [6, с. 76].

Зокрема значна увага приділяється визначенню меж понять «документалістика», «репортаж», «нонфікшн» (О. Колінько, О. Афанасьєв, І. Василенко, Н. Герасименко, Н. Колошук та ін.). Натомість є досить чітко визначені функції нонфікшн літератури (О. Колінько, А. Грезійон).

Виявлено досить значний інтерес до дитячої нонфікшн літератури і можливостей її застосування у педагогічній практиці (С. Кондратюк, Т. Чикалова, О. Льода, Е. Огар та ін.). Саме ці статті наближають нас до

поняття психологічної літератури нонфікшина, під яким ми розуміємо нехудожню літературу, що розглядає різноманітні психологічні теми (самопізнання, саморозвитку, взаємини, пізнання інших тощо) у доступній для читача формі. На сьогодні літературознавці, незважаючи на зростання популярності цих літературних жанрів, приділяють недостатню увагу детальному аналізу творів літератури нонфікшн, визначенню їхньої жанрової та художньої самобутності.

Таким чином, актуальність теми нашого дослідження обумовлена браком ґрунтовних наукових праць, у яких представлений комплексний, з урахуванням сучасних тенденцій, аналіз літературних творів нонфікшн, а також певною суперечністю між широкою пропозицією книг нонфікшн на книжковому ринку і відсутністю чітких понятійних меж, що належить до цього літературного жанру.

Мета – здійснити цілісний і комплексний аналіз художніх особливостей і жанрової специфіки сучасної літератури нонфікшн.

Досягнення сформульованої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- визначити зміст поняття «література нонфікшн»;
- простежити історію становлення нонфікшн літератури;
- з'ясувати особливості розвитку літератури нонфікшн у національному літературному процесі;

- визначити змістові особливості і типи психологічної нонфікшн літератури;

- проаналізувати приклади психологічної нонфікшн літератури.

Об'єкт – сучасний нонфікшн як літературний жанр.

Предмет – художні особливості та жанрова специфіка літератури нонфікшн.

Джерельною базою для наукової роботи стали наукові статті таких вчених як О. Алексєєв, О. Афанасьєв, І. Василенко, М. Варикаша, Н. Гарисименко, А. Зелінська, О. Колінько, Н. Колошук, С. Кондратюк, О. Косюк, О. Льода, Е. Огар, О. Пилипців, Т. Чикалова та ін.; книги, що

належать до жанру психологічної нонфікшн літератури: психологічні есе з книги Л. Подкоритової «Психологічні замальовки», книга В Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами», книга Т. Ляменко, А. Маримонської «Жити ніколи не пізно».

Методи дослідження Комплексний підхід до вивчення особливостей сучасної психологічної нонфікшн літератури був здійснений за допомогою *аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення* даних наукових джерел і книг відповідного напрямку. Було також використано *метод анкетування* для визначення ставлення й обізнаності людей щодо психологічної нонфікшн літератури.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дипломній роботі запропоновано і визначено поняття «психологічна література нонфікшн», вперше визначено жанрові особливості сучасної психологічної літератури нонфікшн, запропоновано її види і значення.

Теоретичне значення роботи полягає в подальшому уточненні змісту поняття «література нонфікшн», описано етапи її розвитку, художні і жанрові особливості, а також різновиди літератури нонфікшн. Виокремлено і досліджено психологічну літературу нонфікшн. Проаналізований матеріал – важливе додаткове інформаційне джерело як для літературознавців, так і для психологів, педагогів, інших фахівців, які у своїй професійній діяльності можуть використовувати літературу нонфікшн як допоміжний метод роботи.

Практичне значення отриманих результатів наукової роботи полягає в тому, що вони можуть бути використані у спецкурсах з літературознавства, письменницьких курсах і семінарах, а також бібліотерапії як методі психологічної допомоги людині за допомогою книги. Окрім того, вказаний матеріал може слугувати джерельною базою для літературознавчих, психологічних і педагогічних досліджень.

Апробація. Основні положення наукового дослідження були викладені у статтях та озвучені на науково-практичній конференції «Подільські філологічні читання» (Хмельницький, 19 квітня 2024 року); XLI Міжнародній

науково-практичній конференції «Progressive Opportunities and Solutions of Modern Scientific Potential» (Торонто, Канада, 2-4 жовтня 2024); XLV Міжнародній науково-практичній конференції «Key Aspects of the Development of Scientific Research in Modern Conditions» (Констанца, Румунія, 30 жовтня – 1 листопада 2024), Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна теорія та практика соціальної роботи в Україні та зарубіжжі» (м. Львів, 14-15 листопада 2024 р.), 2-гій Міжнародній науково-практичній конференції «Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice» (Берлін, Німеччина, 9-12 грудня 2024 р.).

Структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (86 наукових праць) та двох додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 100 с., основної частини – 77 с. У Вступі визначено науковий апарат дослідження (актуальність теми, його об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну, теоретичне і практичне значення, апробацію отриманих результатів). У першому розділі подано дослідження становлення та розвитку літератури нонфікшн у світовому та національному письменстві, визначено жанрові різновиди літератури нонфікшн та художні особливості психологічної нонфікшн літератури. У другому розділі подається аналіз трьох сучасних психологічних творів нонфікшн (Л. Подкоритової «Психологічні замальовки», книга В Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами», книга Т. Ляменко, А. Маримонської «Жити ніколи не пізно») за ознаками психологічної літератури нонфікшн та детальний аналіз книги Л. Подкоритової «Психологічні замальовки». У Висновках підведено підсумки виконаного дослідження. Як Додатки наведено діаграми за результатами опитування про читацькі інтереси щодо літератури нонфікшн, таблиці з аналізом книг за ознаками психологічної літератури нонфікшн, словничок фахових термінів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ НОНФІКШН

1.1. Становлення та розвиток літератури нонфікшн у світовому та національному письменстві

Наприкінці ХХ – початку ХХІ століття стрімко зріс інтерес до літератури, яку позначають такими термінами як “документалістика”, “фактографія”, “література факту” або “література non-fiction” [6].

О. Пилипців вважає, що нонфікшн як літературний жанр сягає коріннями американської літератури 1960-тих, коли він з’явився як відповідь на виклики тодішнього життя для оновленого суспільства. Це був спосіб писати принципово по-іншому, зокрема задовольнити потребу знати і говорити правду замість вигадки [40]. Таким чином, можна говорити, що нонфікшн літературі на сьогодні близько 60 років. Однак, якщо розуміти під нею не лише документалістику, а й мемуари, листи, щоденники [6; 65], то нонфікшн є літературним жанром значно більш давнім.

Таким чином, постає необхідність визначення поняття «література нонфікшн», яке викликає досить жваві дискусії, зокрема щодо визначення його меж (що можна вважати нонфікшн літературою, а що – ні) [2; 3; 7 ; 15; 21 ; 40]. Відповідно, дискусійною лишається і тема класифікації творів цього жанру та визначення їх стилістичних особливостей.

На думку А. Зелінської, ці дискусії пов’язані зокрема із тим, що термін є очевидним англіцизмом [15, с. 64].

Слово «fiction» перекладається з англійської як «вигадка», а також «белетристика, художня література». Таким чином, «non-fiction» – дослівно означає «не вигадка». Відповідно, маємо дихотомічний поділ поняття «література» за ознакою «вигадка» на літературу вигадану і невигадану. Однак, як зазначають М. Варикаша, А. Зелінська, О. Ничко, чітко межі між ними немає: «вигадана» (художня) література може містити наукові факти,

біографічні дані, історичні відомості тощо; «невигадана» – суб'єктивні міркування автора чи авторки, притчі, метафори, порівняння. В цілому, пропорції художнього й нехудожнього в текстах нонфікшн визначаються в науковій літературі дуже неоднозначно – аж до визнання повного домінування факту.

Як зазначає Л. Філіп, закладене в терміні «нонфікшн» заперечення ускладнює розуміння, чим він є насправді і надає перевагу терміну – *literature of fact* (література факту) [15, с. 64]. Визначення «література факту» широко вживане в польському літературознавстві як аналог вітчизняній дефініції «документальна література» (Колінько, 2016). Вчені Британії, США, Канади у своїх працях послуговуються терміном «nonfiction» для позначення «документальної» літератури (Варикаша, 2010) [11].

В українському літературознавстві спостерігаємо інтерес дослідників до цієї проблеми. Науковці пропонують такі визначення поняття «нонфікшн».

За, О. Алексеевим, нонфікшн – це термін, який означає всі твори нехудожньої, прикладної літератури. Головна умова жанру – достовірність, основна мета – нести нові знання або практичну користь. Відмінність науково-популярної книги від прісного підручника – доступна і інтригуюча форма подачі інформації. Твори категорії нонфікшн засновані не на вигадках, а на фактах [2].

Н. Головченко ототожнює літературу «нонфікшн» з «літературою факту», визначаючи їх як особливий літературний жанр, що засвідчує реальні події, але містить окремі елементи художнього вимислу [12; 47].

О. Местергазі вважає, що термін «нонфікшн» використовується на позначення літератури, яка відтворює реальність без участі вимислу [15].

Так само, О. Дубчак, співзасновниця і головна редакторка видавництва «Віхола», у своїй онлайн-лекції «Про що може бути популярний нонфікшн. Промоція нонфікшн книжки» так визначає нонфікшн: «це нехудожня література, що твориться на основі реальної дійсності. У нонфікшні пропонується досвід автора, який може бути корисним для читача.

Не базується на основі художньої вигадки, але може її містити (в окремих жанрах)» [13].

М. Варикаша зазначає, що до жанрів non-fiction традиційно зараховують автобіографію, біографію, мемуари, щоденники, сповіді, листи, есеї, записні книжки тощо. При цьому М. Варикаша зауважує, що література non-fiction хоч і претендує на визнання суб'єктивної правди автора, але тільки читач або читачка може назвати цей текст документальним або ж художнім [6].

Варто зазначити, що окремі українські науковці у своїх працях висловлюють думки, суголосні дослідженням зарубіжних колег. Так, у «The Book of Literary Terms» («Книга літературних термінів») L. Turco [90] зазначено, що література non-fiction – це загальний термін, який включає багато піджанрів, зокрема: есе (формальне, або наукове, і неформальне); критика (коментарі, рецензії тощо); професійне письмо (технічне письмо, зокрема посібники, статті про медичну та іншу техніку; ділове письмо, зокрема, листи та різноманітні звіти, включаючи торгівель, кадрові, виробничі та ін.); біографія (автобіографія, біографічне вивчення персонажів, профіль у соцмережі); мемуари; журнал-щоденник – записи автора про своє життя; сократівський діалог (повчальний твір, що відтворює філософську форму розмови між учителем і учнем); листи (листування, повідомлення).

Втім, О. Афанасьєв та І. Василенко не погоджуються з таким «широким» підходом і вважають, що немає підстав включати до категорії літератури non-fiction документальну прозу, зокрема, мемуари, біографії, щоденники, листи, а також науково-популярну і навчальну літературу. Адекватним синонімом non-fiction вони вважають термін «літературна журналістика» [3].

Ми, однак, не погоджуємось із таким підходом, який, на нашу думку, суттєво звужує межі літератури non-fiction.

О. Колінько розглядає non-fiction як особливий феномен сучасної белетристики, який поєднує у собі особливості травелогу, психологічної і філософської прози [21].

О. Пилипців зазначає, що тексти нонфікшн літератури часом мають подібні риси з новелами і віршами в прозі, або запозичують з них щось вагоме, та переважно така література – це інформативна проза. Дослідниця також додає, що існують тексти, які навмисне стирають цю межу між фікшн (художньою) і нонфікшн літературою, наприклад, нонфікшн-новели, у яких герої та події достовірні, а діалоги між дійовими особами, їхні переживання, деталі, важливі для сюжету й висновків, – вигадані [40].

Підтвердження цієї думки дає М. Варикаша, згадуючи, про так звану межову літературу (*border fiction*), серединну між *fiction* і *non-fiction* – література псевдо-фіктивна (*pseudo-fiction*) – це цілком автобіографічні твори, написані в різних жанрах художньої літератури, зокрема роман, оповідання, новела тощо; та література псевдо-не-фіктивна (*pseudo-non-fiction*) – твори власне фіктивної літератури, написані в жанрах не фіктивної, але з метою надання їм правдоподібності (наприклад «Щоденник страченої» М. Матіос) [6, с. 31].

У цілому, поняття нонфікшн не має чіткого й однозначного визначення в українському літературознавстві. При цьому, нами зауважені деякі відмінності щодо визначення меж поняття «нонфікшн» літературознавцями і журналістикознавцями. Перші схильні задавати широкі межі цього поняття, включаючи туди все, що «не є вигадкою», а так чи інакше засноване на реальних подіях, включаючи мемуари, листи, щоденники, есе тощо [6; 8; 9; 10; 11; 17; 19; 65; 90]; другі (О. Афанасьєв, І. Василенко, Л. Філіп) – більше наполягають на тому, що нонфікшн – це саме документалістика, література факту [3; 15].

В англомовних джерелах можна зустріти термін «творчий нонфікшн» (*creative nonfiction – CNF*) – загальний жанр, який включає багато підформ, зокрема мемуари, особисті есе, літературні репортажі, ліричні есе про реальних людей, місця, дії, ідеї та речі та гібридні публіцистичні твори [65]. Цей жанр в англомовних працях також називають «літературний нонфікшн» (*literary nonfiction*), оповідний нонфікшн (*narrative nonfiction*), образний нонфікшн (*imaginative nonfiction*) [65].

У творчій літературі нонфікшн дійсність заново винаходиться і стає літературною завдяки суб'єктивному перегляду, опитуванню та запам'ятовуванню – кожне есе та мемуари водночас спотворюють і загострюють факти [65].

Водночас, вище згадана американська дослідниця Л. Філіп, подібно до О. Афанасьєва та І. Василенко визначає нонфікшн як документальну літературу [15, с. 66].

Таким чином, визначення поняття «нонфікшн» як у вітчизняній, так і зарубіжній науці не є однозначним.

Найбільш ґрунтовний і послідовний аналіз поняття «книга нонфікшн», на нашу думку, здійснила дослідниця А. Зелінська [15]. Вивчивши більше 29 джерел за темою свого дослідження, вона пропонує два значення нонфікшн літератури:

1) нонфікшн як література, позбавлена художнього вимислу – ширше значення поняття;

2) нонфікшн як література факту або документалістика – вужче значення поняття [15, с. 67].

Проаналізувавши погляди на нонфікшн книготорговельників, письменників і науковців, А. Зелінська виокремлює такі масиви нонфікшн як нехудожньої літератури: документалістика (література факту); ділова література; академічна, пізнавальна книга; довідково-енциклопедична література; масова література для організації дозвілля тощо [15, с. 67].

Саме такий підхід до розуміння літератури нонфікшн – як ширше і вужче поняття – нам імпонує найбільше.

Таким чином, у найширшому значенні до літератури нонфікшн можна віднести: документалістику, біографії, автобіографії, мемуари, щоденники, листи (епістолярій), публіцистику, есеїстику, бізнес-літературу, науково-популярну літературу, навчальну і просвітницьку літературу, історичні дослідження, довідково-енциклопедичну літературу, травелоги, філософську і психологічну літературу (мотиваційну, просвітницьку тощо). При цьому

доцільно окремо визначити межову літературу, яка знаходиться між вигадкою і фактажем (нонфікшн новели, автобіографії, написані в різних жанрах художньої літератури).

У найвужчому значенні, нонфікшн – це література факту, документалістика.

У нашій роботі ми користуємося ширшим визначенням літератури нонфікшн – це література, яка відтворює реальність без задіяння вимислу. При цьому вона послуговується науковими фактами, біографічними відомостями, документальними даними тощо.

Виходячи з такого розуміння провідного поняття нашої роботи, дослідимо історію розвитку цього жанру.

У наукових працях нами знайдено небагато відомостей про особливості розвитку літератури нонфікшн. Як зазначалось на початку підрозділу, вона з'явилась у 60-х роках ХХ століття у США [40].

Водночас, дослідники творчої літератури нонфікшн вважають, що її коріння сягають століть і включають сповіді, розповіді про навернення, оповіді про полон, рабство, імміграцію, Голокост і духовні автобіографії. Сьогодні ця форма включає літературний репортаж, ліричне есе, особисте есе, роздум над ідеями, поетичний збірник, культурну критику, писання про природу, міське писання, графічні мемуари, біографії та спогади про дорослішання, а також сегментовані, мозаїчні, експериментальні і гібридні форми документальної літератури [65].

Нам імпонує ця думка, що витoki літератури нонфікшн, особливо у її ширшому значенні, як такої, що заснована на реальних подіях, суттєво давніші. Листи, щоденники видатних і мало відомих людей, які є свідками свого часу, беззаперечно ґрунтуються на реальних подіях. І навіть, якщо винуватити їх у суб'єктивізмі, то варто визначити, що буквально все, написане людиною, є більше чи менше суб'єктивним, оскільки подається крізь призму її суб'єктивного сприйняття.

Виходячи з такої думки, можна умовно виокремити два етапи у розвитку літератури нонфікшн:

А) до 60-х років ХХ століття (листи, щоденники, свідчення, сповіді тощо, створені сучасниками різних історичних епох);

Б) від 60-х років ХХ століття і до сьогодні (документалістика, публіцистика, науково-популярна література тощо).

М. Варикаша описує дві хвилі розквіту літератури нонфікшн у ХХ-ХХІ століттях.

Перша – початок ХХ століття, який пов'язують із кризою роману, вперше зазначеною у 1930 році у статті Х. Ортега-і-Гасета «Думки про роман» [6]. Зменшення обсягу нових тем у літературі викликало потребу у чомусь принципово «новітньому». Так на заміну традиційному роману прийшов інший твір, головними рисами якого були позасюжетність і психологізм, що давали можливість автору говорити більш явно і відкрито.

Друга хвиля розквіту літератури нонфікшн – межа ХХ–ХХІ століття, що Л. М. Рошаль пов'язує із виникнення документалістики. За Б. Ніколзом, документалістика пропонує новий погляд на життя, а також спонукає переосмислити й проаналізувати його. М. Варикаша визначає кілька причин популярності літератури нонфікшн у цей період:

1) велика увага у засобах масової інформації до нових фактів, історичних документів, так зване «розвінчання історії», коли висловлюються сумніви щодо всього, що здавалось усталеним. Недовіра до історії, в свою чергу, переводить людське мислення в так званий «малий реєстр», коли на місце інтересу до епохального й вигаданого приходять бажання дізнатися про невелике, але конкретне;

2) стрімкий розвиток науки, який веде до кризи цінностей та ідеалів (за Ж.-Ф. Ліотаром), розпад «великого нарративу» на малі історії, зростання інтересу та цінності одного людського життя й особистого досвіду.

На нашу думку, нині – у 20-х роках ХХІ століття – можна говорити про третю хвилю розквіту літератури нонфікшн, зокрема психологічного

спрямування. Так, багато видавництв активно пропонують літературу нонфікшн, особливо, психологічну, а також запрошують до співпраці відповідних авторів. Це може бути пов'язано із такими чинниками:

– стрімкий розвиток соцмереж, які, з одного боку, підсилюють зростання інтересу до реальної особистої історії людини («соцмережі як легальний спосіб підглядати за чужим життям»), а з іншого, дають можливість будь-кому вільно висловлювати свою думку щодо будь-чого, зокрема писати різножанрові тексти;

– пандемія COVID-19 та війна в Україні стали чинниками глобального стресу людства [77], що обумовило пошук як конкретних способів психологічної самопомоги і самоцілення, так і нових сенсів, мотивів життя глобально.

Варто зауважити, що в Україні розвиток і становлення літератури нонфікшн набув специфічних тем і рис.

Так, огляд наукової літератури за темою дослідження показав, що значна частина статей за запитом «література нонфікшн» побудована на аналізі творів про Революцію Гідності, АТО і повномасштабне вторгнення росії в Україну [11; 12; 17; 18; 22; 29; 30; 57]. Таким чином, можна говорити, що український нонфікшн «бойовий», «воєнізований», такий, що висвітлює історію України з 2014 року і до сьогодні через життєві історії безпосередніх учасників відповідних подій. Це, зокрема такі книги: «Блокпост» Б. Гуменюка, А. Кокотюха «Таймер війни. Довга комендантська година», «Словник війни» (укладач – О. Сливинський), О. Михед «Котик, Півник, Шафка», Д. Бура, Є. Подобна, «Лютий лютий 2022. Свідчення про перші дні вторгнення», «Як це, війна? Психологічний досвід повномасштабного вторгнення» та ін.

Таким чином, можна стверджувати, що література нонфікшн – це література, що відображає потреби, думки, настрої суспільства, сучасні її творенню.

Досліджуючи розвиток і становлення літератури нонфікшн на сучасному етапі, доцільно звернутися не лише до наукових праць, а й до книжкових крамниць і видавництва, які друкують те, що популярне серед населення.

Так, на запит «нонфікшн купити» відповідні книжкові пропозиції можна знайти на більшості віртуальних книжкових крамниць. Однак більш детальний аналіз відповідних сайтів показує, що виокремлена позиція «нонфікшн» є не в усіх інтернет-крамницях, але більшості. Зокрема, гіперпосилання «Нонфікшн» є у каталогах літератури Vivat (<https://vivat.com.ua>), Лабораторія (<https://laboratory.ua>), Наш Формат (<https://nashformat.ua>), Folio (<https://folio.com.ua>), Artbooks (<https://artbooks.ua>), Сенса (<https://sens.in.ua>), Априорі (<https://apriori-publishing.com>), Valliza (<https://valliza-book.com.ua>), КнигоЛенд (<https://knigoland.com.ua>), Фабула (<https://fabulabook.com>), Тура (<https://tyra.com.ua>), Ліра-К (<https://lira-k.com.ua>), Видавництво Старого Лева (<https://starylev.com.ua>) та ін. Книгарні «Є» і «Good-Book» використовують поняття «Нехудожня література».

Знайомство з переліком книг, які включають видавництва і крамниці до жанру літератури нонфікшн, дуже широке: виховання, бізнес, економіка, психологія, кулінарія, історія, філософія, мистецтво, культура, політика, здоров'я, краса, медицина, спосіб життя, спорт, саморозвиток і мотивація, мовознавство, публіцистика, документалістика, науково-популярна література, ІТ-книги, біографії та мемуари, книги про подорожі, суспільство, культура, педагогіка, довідкова література, езотерика, юридична література, технічна література, точні та природничі науки, релігія, екологія та охорона довкілля, подорожі, логіка та багато іншого.

К. Кавун у своєму книжковому блозі визначає такі найпоширеніші категорії нонфікш (нехудожньої) літератури: біографія/мемуари, історія, бізнес, психологія, зокрема самопоміа, наука, подорожі, природа, кулінарні книги, мистецтво, (зокрема фотографія), довідкова література [19].

Вже згадувана О. Дубчак, як представниця книжкового бізнесу визначає такі групи літератури нонфікшн: 1) науково-популярна література,

2) психологія та філософія; 3) подорожі; 4) репортажі, гіді біографії та мемуари; 5) мотиваційна література; 6) бізнес, менеджмент, фінанси, маркетинг; 7) автофікшн [13].

Узагальнюючи, можна сказати, що книги, які на віртуальних книжкових полицях подані як «нонфікшн» розподілені за галузями людського знання, хобі, професійної діяльності, але при цьому можна відзначити деяку хаотичність у класифікації цієї літератури.

Таким чином, можна відзначити, що дослідження і видання літератури нонфікшн у світовому та українському науковому полі є досить активними.

Разом із тим, для читацького загалу ця література, як виявляється, є відносно новою і не особливо ангажованою. Такі висновки ми робимо на основі онлайн опитування щодо ставлення потенційних читачів до літератури нонфікшн, яке було проведене нами у жовтні 2024 року у межах нашого дипломного дослідження за допомогою Google Forms. Його результати подано у нашій публікації [46].

Опитування було анонімним і добровільним. Посилання на відповідну йому Google Form (<https://forms.gle/RX3HGUeo7XFw5f4b7>) поширювалось через Viber і Telegram групи а також через особисту сторінку у соціальній мережі Facebook. До дослідження долучилися 49 осіб віком від 14 до 49 років, з них жінки – 89,8 % і чоловіки – 10,2 %.

Було виявлено, що кількість досліджених, які знають, що таке література нонфікшн трохи більше – 59,2 %, ніж тих, хто не знає (40,8 %) [46] (див. додаток А, рис. А.2).

Розуміння дослідженими поняття «нонфікшн» виявилось досить різноманітне й інколи несподіване. При тому, що більшість досліджених (63,3 %) правильно відповіли на відкрите запитання «Як ви розумієте поняття «література нонфікшн?» («література, заснована на реальних подіях»), значна частина досліджених (20,4 %) не знає, що це таке, і 16,3 % опитаних висловили певні, переважно неправильні, здогади (наприклад, були такі відповіді: «не фокусується на чомусь певному», «можливо, вигадана література», «щось класичне», «мікс

фантастики і психології», «неправдива фантазія» тощо). Таким чином, можна стверджувати, що 36,7 % опитаних не знають, що таке література нефікшн. Аналіз правильних відповідей дає підстави вважати, що вони були «позичені» респондентами з інтернету. При цьому переважна більшість опитаних – 50 % – віддає перевагу художній прозі різного жанру (рис. А.3 додатку А). Значна частина респондентів любить читати також літературу за професією (43,2 %) і своїми хобі (36,4 %) [46].

Таким чином, наше опитування показує, що читацька аудиторія, посередньо орієнтується у розумінні змісту «література нефікшн» та віддає перевагу художній (фікшн) книзі. При цьому інтерес до літератури за професією та хобі, що відповідає широкому визначенню літератури нефікшн, також досить високий.

Розглядаючи розвиток літератури нефікшн, варто окремо говорити про становлення її дитячого напрямку. Зауважимо, що особливості дитячої літератури нефікшн і її використання у навчально-виховному процесі активно досліджується українськими вченими (С. Кондратюк, О. Льода, Е. Огар, С. Фіялка, Т. Чикалова, А. Штефан та ін.).

Як зауважують М. Stewart і М. Correia, раніше дитяча література нефікшн (зокрема як науково-популярні книжки) були важкими, стислими та не дуже зручними для дітей. Більшість із них були важкими для сприймання і зі збідненою ілюстрацією. Але за останні двадцять років дитячий нефікшн перетворився на нову породу візуально динамічних і захоплюючих текстів [88; 89]. Аналіз книжкового ринку показує, що сьогодні дитячий нефікшн – це не лише суто текстові і добре ілюстровані книги, а й так звані «книги-розглядалки» (вімельбухи), книги з використанням різних текстур для розвитку тактильної чутливості дитини, інтерактивні книги тощо.

Водночас, як зазначає А. Backman, діти дошкільного віку мають мало можливостей познайомитися з книжками нефікшн, а коли їм дають можливість їх читати, вони часто так чи інакше белетризовані (охудожнені). Белетризація дитячої літератури нефікшн стирає межі між художньою

літературою та нонфікшн картинками. Це може означати, що ранні можливості дітей відчувати, як різні види книг, малюнків і текстів можна використовувати та створювати, також розмиті [61].

Таким чином, на фоні загального активного розвитку дитячої літератури нонфікшн, постають і певні проблеми розрізнення дітьми межі між дійсністю і вигадкою. Такі наукові розвідки є перспективою для подальших наукових досліджень за темою нашої роботи.

Досліджуючи розвиток літератури нонфікшн на сучасному етапі, неможливо не помітити ще одну цікаву тенденцію, наявну і в художній літературі. Йдеться про бурхливий розвиток письменництва і навчання творчому письму. Так, серед англомовних джерел ми знайшли чимало посібників і пропозицій курсів щодо написання саме літератури нонфікшн [62; 63; 65; 647; 69; 72; 73; 87]. В Україні поки переважає навчання з писання художньої літератури (курси від Таїс Золотковської, навчальних платформ РИБА і Litosvita та ін.). Разом із тим, навесні-влітку 2024 року Litosvita створила короткий онлайн курс «Як писати нонфікшн», що включав п'ять двогодинних лекцій. Під час цього навчання висвітлювалися питання змісту і структури нонфікшн книги, її редагування, промоції тощо [13; 33; 39; 51; 60]. Цікавими також є англомовні і вітчизняні курси, лекції і дослідження щодо читання літератури нонфікшн, наприклад онлайн лекція Н. Потоцької «Як читати нонфікшн книги, щоб він діяв» (платформа Litosvita) [45].

Таким чином, можна визначити такі риси розвитку літератури нонфікшн в Україні у 20-х роках XXI століття:

- розмитість меж, що можна вважати літературою нонфікшн, а що – ні;
- тематична розмаїтість літератури нонфікшн;
- значний розвиток і поширеність літератури нонфікшн про війну, як поточну реальність української історії;
- перевага на українському ринку перекладної нонфікшн літератури;
- популярність, затребуваність з боку читачів літератури нонфікшн, зокрема психологічної, і, відповідно, велика пропозиція з боку видавництва;

- розвиток письменства у галузі нонфікшн, зокрема наявність відповідних письменницьких курсі, семінарів лекцій;
- навчальні пропозиції щодо ефективного читання літератури нонфікшн.

У наступному підрозділі ми більш детально розглянемо жанрові різновиди літератури нонфікшн.

1.2. Жанрові різновиди літератури нонфікшн

Сучасний літературний процес відзначається стрімкістю та динамічністю, зокрема й на жанровому рівні.

Нефікційна продукція охоплює твори, які спрямовані на передачу реальної, документально підтвердженої інформації. Це може бути наукова, популярно-наукова, освітня, публіцистична література, а також мемуари, біографії й книги з саморозвитку. Основними характеристиками є:

- *інформативність*: орієнтація на реальні події, факти й явища.
- *аналітичність*: здатність пояснювати складні процеси через доступний формат.
- *практичність*: книги з самодопомоги або поради для певних професій.

Серед науковців точаться дискусії щодо жанрової приналежності творів літератури нонфікшн. У розумінні Надії Колошук, жанрами літератури факту слід вважати «щоденники, епістолярій, мемуари, есеїстику, публіцистику, автобіографічні нариси тощо» [23].

Лілія Шутяк у своєму дослідженні визначає «платформи» для презентації нон-фікшн: блоги інтернет-ЗМІ авторські колонки, книги, а згодом зазначає, що серед жанрів обирає художній репортаж, авторську колонку й подорожні історії, бо, як виявляється, «саме вони найповніше репрезентують стиль «нового журналізму» в українському медіадискурсі». Частково, як зауважила дослідниця, вона «звертається й до мемуаристики та автобіографій, але останні менш

представлені в українських ЗМІ й більшою мірою тяжіють до сфери літератури» [58, с. 2]. Нон-фікшн охоплює широкий спектр текстів, що мають на меті передати фактичну інформацію, аналітику чи особистий досвід. Це може бути науково-популярна література; біографії, мемуари; книги з саморозвитку; бізнес-література; публіцистика.

Жанрова система літератури факту охоплює широкий спектр жанрів, які базуються на реальних подіях, фактах, досвіді та спостереженнях, але їх інтерпретація може суттєво варіюватися. Ця система включає жанри, що мають різну мету – від об'єктивного інформування до творчого переосмислення реальності.

Виокремлюють такі основні жанрові різновиди літератури факту:

1. Документальна література

Це жанри, що максимально наближені до фактичної реальності, з мінімальною часткою авторської інтерпретації. (Документальний роман. Тексти, що відтворюють реальні події, але можуть включати художні елементи (наприклад, хронологія, деталі). Репортаж. Докладний опис подій, побудований на фактах, які журналіст чи письменник спостерігав або досліджував.)

2. Біографії та мемуари

Біографія. Опис життя людини на основі документальних джерел.

Мемуари. Особисті спогади автора, які можуть мати суб'єктивний характер.

Автобіографія. Самостійне викладення автором подій власного життя.)

3. Публіцистика – жанр, орієнтований на осмислення актуальних суспільно-політичних, соціальних чи культурних проблем.

Есей. Авторський текст, що поєднує аналітику з художнім вираженням.

Колонка. Суб'єктивні думки автора з певної теми, що публікуються у медіа.)

4. Художньо-документальні жанри

Це синтетичні жанри, де документальні факти переплітаються з художньою інтерпретацією:

Літературний репортаж. Використання елементів художньої літератури для опису реальних подій.

Документальний нарис. Сюжет будується на реальних фактах, але стиль є більш суб'єктивним і емоційним.)

Однією із основних рис літератури факту є фактологічна база. Основою кожного жанру є перевірені факти, однак ступінь їхньої інтерпретації варіюється залежно від жанру.

А також наголошуємо на присутності авторського стилю. Література факту завжди має "голос" автора, який може бути або нейтральним (журналістика), або суб'єктивним (публіцистика, мемуари).

На початку ХХІ ст., коли розвиток літератури факту є досить стрімким, ми спостерігаємо таке явище як інтеграція жанрів літератури факту – це процес взаємопроникнення та поєднання різних жанрових форм у межах літератури факту. Це явище стає дедалі помітнішим у сучасному інформаційному просторі, оскільки автори прагнуть не лише передати факти, але й зробити це так, щоб зацікавити широку аудиторію. Така тенденція створює нові можливості для літератури, але водночас викликає низку питань, пов'язаних із достовірністю, етикою та жанровими межами.

Серед основних синтетичних жанрів можна виокремити:

1. *Літературний репортаж*, який поєднує фактичну основу з елементами художнього письма. Для творів цього жанру характерно поєднання опису реальних подій із використанням художніх елементів.

2. *Документальна белетристика* – це твори оповідного жанру, у яких автор поєднує документальну основу з художнім викладом сюжету:

3. *Есей-репортаж*. У цих творах опис реальних подій поєднується із авторськими роздумами, філософським або соціальним узагальненнями.

4. *Науково-популярна література з елементами автобіографії* поєднує пояснення складних наукових понять з особистими історіями автора.

5. *Мемуари з елементами художньої літератури*. Особисті історії доповнюються вигаданими діалогами, деталями чи навіть переплетенням із художніми сюжетами.

Як зазначалось у попередньому підрозділі, межі поняття «література нонфікшн» ще не досить чітко окреслені. Але всі дослідники одностайні у тому, що під поняттям «нонфікшн» розуміється література, що заснована на реальних фактах і не містить вимислу, або містить його мінімально.

Попри неоднозначне ставлення до змісту поняття, у літературознавстві визначені певні особливості літератури нонфікшн як сучасного жанру. Розглянемо їх.

Згадувана в підрозділі 1.1 дослідниця Н. Головченко визначає такі особливості жанру нонфікшн: заснованість сюжетної лінії виключно на реальних подіях; може епізодично включати художній вимисел. Такі твори можуть бути еkleктичні за жанровою формою текстів (поезія у прозі, автобіографічні елементи, верлібр, новели, публіцистика, репліки тощо), але єдині за темою, ідеєю, змістом, формою викладу [12].

О. Афанасьєв, І. Василенко наполягають на таких важливих особливостях жанру «нонфікшн»: фактична точність, зокрема наявність відповідних посилань, свідоцтв, фотоматеріалів, відеосюжетів та інших доказів автентичності подій і героїв [3].

Зазначені художні характеристики творів нонфікшн забезпечують стабільний інтерес читачів. Це особливо важливо для тих, хто цінує художню прозу, але прагне зануритися у реальний світ, переживаючи та осмислюючи події, а не фантастичні вигадки. У результаті виникають романи-нонфікшн, які відрізняються від репортажних нонфікшн творів. Ключовою особливістю романів «нонфікшн» є використання художнього вимислу, що стосується не стільки самих фактів чи персонажів, скільки способу організації матеріалу. Для них характерне домінування сюжетності, оповідності, образності мовлення та інших літературних елементів. У цьому контексті точність і достовірність фактів важливі, але підпорядковуються художній меті, слугуючи інструментом для розкриття проблеми, яку ставить автор чи авторка.

На противагу цьому, в нонфікшн-репортажах пріоритет надається фактичності, тоді як художні засоби виступають другорядними, підтримуючи

основний виклад. Попри відмінності, обидва підходи часто об'єднують під поняттям «літературна журналістика», як це визначив Н. Сімс [3].

Отже, як можна помітити, попри наявність заперечного префіксу «non-» перед «fiction» («вигадкою») наявність певної частки художнього вимислу у нехудожній («nonfiction») літературі є доволі поширеним [47].

В. Кривенко та А. Сітко наголошують, що ключовою характеристикою жанру «нонфікшн» є автобіографічність, яка максимально орієнтована на достовірне відображення реальних фактів і їх чітке впорядкування відповідно до історичного контексту. Вони підкреслюють, що нонфікшн-література інтегрує елементи різних стилів, використання текстів-джерел, а також мовні засоби, притаманні публіцистичності та документальності. Сукупність цих рис визначає специфіку жанру нонфікшн і мовну структуру образу оповідача в його межах [28].

Однією з базових вимог до творів нонфікшн є точність. Автори повинні гарантувати достовірність поданих фактів і надійність джерел [Кавун К. (2023). Книги нонфікшн (non-fiction) та фікшн (fiction) <https://isbn.com.ua/knigi-non-fikshn>]. Нерідко такі твори становлять собою глибокі дослідження, представлені у формі, що є доступною для широкого кола читачів. Попри серйозний і пізнавальний характер, нонфікшн може містити розважальні аспекти. Чимало авторів цього жанру активно використовують гумор і сюжетні прийоми, щоб зробити свої твори привабливішими та легшими для сприйняття.

Таким чином, сучасний жанр нонфікшн органічно поєднує в собі точність фактів і стилістичні особливості художньої літератури, забезпечуючи як інформативність, так і естетичну цінність [19].

К. Кавун відзначає низку специфічних прийомів, що вживають автори у своїх творах нонфікшн [19]: діалоги; певний ефект кінематографізму; звуконаслідування; сюжетність; гумор, зокрема жарти й анекдоти; репортажність; детальні описи (героїв, місцевості тощо); статистичні дані.

Отже, як показує наш огляд, попри те, що науковці не мають спільної думки щодо змісту поняття «література нонфікшн», визначені досить чіткі її особливості як сучасного жанру:

1. В першу чергу, це *заснованість на реальних подіях і фактах*. Це забезпечується, зокрема *фактичною точністю і наявністю відповідних посилань*, свідощів, фотоматеріалів, відеосюжетів та інших доказів автентичності подій і героїв.
2. Залежно від специфіки і спрямованості твору нонфікшн, частка вигаданості у ньому може суттєво варіюватися, тому однією з рис сучасної літератури нонфікшн є *еклектизм*.
3. *Важливість «голосу автора»*, його досвіду, думки, почуттів, ставлень, тобто ще однією важливою рисою «нонфікшн» літератури є *певна автобіографічність*.

Головною метою нонфікшн літератури, за В. Кривенко й А. Сітко, є надання читачеві інформації про певну тему або представлення достовірної історії. Водночас автори часто прагнуть запропонувати новий погляд на звичні явища, спонукаючи до переосмислення усталених уявлень [28].

Серед інших цілей і функцій літератури нонфікшн можна визначити такі [1]:

1) *Пізнавальна* – книги нонфікшн покращують і розвивають загальні знання, читаючи таку літературу, людина дізнається нові відомості, розширює світогляд, стає більш загально грамотною й освіченою, наприклад, у книзі «Найкоротша історія часу» С. Гокінг та Л. Млодінов намагаються у максимально доступній формі пояснити найскладніші концепції сучасної фізики та космології, такі як відносність часу, чорні діри, великий вибух, викривлення простору тощо; у книзі «Як влаштовано Всесвіт. Вступ до сучасної космології» С. Парновський і О. Парновський розповідають про історію та сучасний стан космології – науки про Всесвіт та місце людства у ньому.

2) *Освітня* – література нонфікшн сприяє підвищенню кваліфікації, поглибленню професійних знань, людина не лише вивчає щось нове для своєї діяльності, а й може повернутися до джерела цих знань у будь-який момент, так, наприклад, літературна нонфікшн з творчого письма для авторів: К. Воглер «Подорож письменника», В. Зінсер «Як писати добре»,

Т. Золотковська «Пиши» та «Писати як дихати», С. Кінг «Про письменство», Р. Семків «Як писали класики» тощо;

3) *Розвивальна:*

а. *розвиток пізнавальної сфери* – книги нонфікшн навчають людину мислити критично й аналітично, читати більш уважно і цілеспрямовано, запам'ятовувати великі обсяги інформації тощо; зокрема є спеціальні книги про навчання, наприклад Б. Оклі «Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну»;

б. *розвиток історичної свідомості* – допомагають дослідити минуле й сьогодення, краще зрозуміти пояснюють причинно-наслідкові зв'язки між різними історичними подіями; дають відомості про видатні постаті (наприклад, Б. Джонсон «Фактор Черчилля», Г. Гордасевич «Степан Бандера: людина і міф»), знайомлять із певною епохою в цікавій і доступній формі (наприклад, Т. Снайдер, Н. Круг «Про тиранію. Двадцять уроків двадцятого століття»), отримати комплексне бачення минулого той чи іншої країни (наприклад, С. Плохій «Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності») тощо;

4) *Мотиваційна* – література нонфікшн пропонує життєві уроки і поради на життєвих прикладах, знайомить із унікальними життєвими історіями, які захоплюють і надихають, наприклад у книзі М. Інґліс «Без ніг на Еверест» чоловік без обох ніг розповідає про своє підкорення найвищої вершини Землі, Е. Егер у «Виборі» описує свій досвід перебування в Аушвіці та процес зцілення від жахливої травми; у книзі «Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі» всесвітньовідомий засновник екзистенційної психотерапії В. Франкл розповідає про свій досвід перебування у нациському концтаборі та про те, що допомогло там вижити йому та іншим ув'язненим.

5) *Прикладна* – у книгах нонфікшн можна знайти цікаві поради і вправи для розвитку своєї особистості, бізнесу, стосунків, зокрема на конкретних життєвих прикладах. Так, у книзі «Книга Книга радості: вічне

щастя в мінливому світі» (Далай-лама XIV, Д. Туту за участю Д. Абрамса) подані рекомендації щодо духовного розвитку, приклади щоденних медитацій, а в книзі Л. Подкоритової «Психологічні замальовки» можна знайти вправи та чіткі рекомендації щодо дослідження і розвитку своїх психологічних ресурсів.

Специфіка літератури нонфікшн визначається її типом. Докладну класифікацію цього жанру подають дослідниці М. Stewart і М. Correia, які визначають такі п'ять основних видів літератури нонфікшн [88; 89]: традиційна, для перегляду (візуальна), оповідна, пояснювальна, активна. Розглянемо ці види більш детально.

1) *Традиційна література нонфікшн (Traditional Nonfiction)* охоплює оглядові видання, які часто є частиною тематичних серій. Вони вирізняються чіткою, доступною мовою викладу, пояснювальним стилем письма та описовою структурою тексту. Такі книги найдоцільніше використовувати для ознайомлення з темою на початкових етапах її вивчення. Вони охоплюють широкий спектр науково-популярної літератури, зокрема у сферах фізики, хімії, математики, історії, астрономії, психології, соціології тощо. Це зокрема науково-популярна література з різних галузей людського знання (фізика, хімія, математика, історія, астрономія, психологія, соціологія тощо).

2) *Література нонфікшн для перегляду (Browseable Nonfiction)* має характерний дизайн, орієнтований на привернення уваги, включає велику кількість ілюстрацій і короткі текстові блоки. Їх можна читати як у послідовному порядку, так і вибірково. Цей тип літератури ідеально підходить для спільного читання, швидкого залучення уваги до цікавих або унікальних фактів, а також для пошуку конкретної інформації. Основний акцент робиться на візуальному оформленні, що сприяє доступності матеріалу. Така література охоплює, зокрема, книги для дітей, книги з мистецтва, подорожей та інші подібні видання. Це зокрема так звані «книги-розглядалки» для дітей (містять виключно ілюстрації з короткими текстовими супроводами), книги з мистецтва, подорожі та ін.

3) *Оповідна література нонфікшн (Narrative Nonfiction)* зосереджена на розповіді історій або передачі досвіду. Вона характеризується реалістичними персонажами, сценами та діалогами, а також сильним авторським голосом і багатим художнім мовленням. Тексти зазвичай мають хронологічну структуру. До цього типу належать біографії, автобіографії, мемуари, а також література, присвячена подіям чи процесам (наприклад, історична публіцистика). Цей формат найкраще підходить для глибокого розуміння історичних подій, особистостей чи явищ і може бути використаний для читання вголос.

4) *Пояснювальна література нонфікшн (Expository Literature)* спрямована на інформування, опис та пояснення різноманітних явищ і подій у художньо оформленій манері. Вона характеризується творчим підходом до викладу, ретельно структурованим текстом, роз'яснювальним стилем письма, а також інноваційним форматом. Така література підходить для надання глибшого розуміння теми або для пропонування цікавих поглядів. До цього типу належать мотиваційні книги з психології, бізнесу та інших галузей.

5) *Активна нонфікшн-література (Active Nonfiction)* орієнтована на залучення читача до практичної діяльності. Вона відзначається інтерактивністю та навчальною спрямованістю, використовує просту і зрозумілу мову. До цього типу належать кулінарні книги, видання з рукоділля, садівництва, творчого письма, а також книги з практичними вправами і рекомендаціями. Вони сприяють набуттю нових навичок і є ефективним інструментом для реалізації прикладних цілей. Сюди, на нашу думку можна включити й прикладну літературу з творчості та психології, що містять конкретні вправи і рекомендації, наприклад, для творчого письма, вироблення нових звичок.

Окрім зазначених категорій, можна виділити такі підходи до нонфікшн-літератури, які базуються на характері впливу на читача [19]:

- експозиція – орієнтована на пояснення через опис, порівняння та контрастування;
- розповідь – передає історії, засновані на реальних подіях чи вигадані;

- аргументація – спрямована на переконання читача у правильності точки зору автора;
- переконання (або мотивація чи спонукання) – закликає читача до конкретних дій.

Виходячи з аналізу книг, які подані на сайтах видавництва і вище поданих класифікацій літератури нонфікшн, ми пропонуємо власну класифікацію цієї літератури.

Оскільки основна мета літератури нонфікшн – інформаційно-розвивальна, то за критерієм переваги категорій «теорія» і «практика» можна умовно поділити всю нонфікшн літературу на теоретичну і практичну, або прикладну.

1. Теоретична література нонфікшн – це література спрямована переважно на інформування про певні події, явища, пояснення складних феноменів у доступній для загалу формі, переказ реальних історій, а також естетичне наснаження через привабливий фото і/чи малюнковий зміст книги. За цією ознакою сюди можна включити такі книги:

1) *науково-популярна література* (точні науки, гуманітарні науки, суспільні науки, природничі науки, юридичні науки тощо) (приклади: С. Штрогац «Безмежна сила математики. Як завдяки матаналізу винайшли смартфони, телебачення і GPS», Р. Семків «Як писали класики», М. Міхновський «Український націоналізм. Основи ідеології», В. Станчишин «Стіни в моїй голові. Жити з тривожністю і депресією» та ін.);

2) *життєписна література* (біографії, автобіографії, мемуари) – книги, які розповідають життєві історії реальних людей (Л. Долгоновська «Залізний генерал. Уроки людяності», Б. Джонсон «Фактор Черчилля. Як одна людина змінила історію», І. Загребельний «Степан Бандера: Міфологія української свободи»);

3) *травелогі* (книги подорожі, репортажі, гіді) – література, яка цікаво розповідає про світ, інші країни, традиції тощо (наприклад, книги

української мандрівниці, письменниці та фотографки С. Яблонської «Далекі обрії» та «Чар Марока», кінга А. Сагайдака «Загублений світ Полісся»);

4) *книги про культуру та мистецтво* – зазвичай багато ілюстрована література, яка наводить відомості про видатних митців, з історії і сучасності культури і мистецтва, а також репродукції і світлини творів мистецтва тощо (приклади К. Липа «Історія архітектурних стилів, великих і не дуже», С. Фартінг «Історія Мистецтва. Від найдавніших часів до сьогодні», Я. Г. Сміт «Коротка історія фотографії. Ключові жанри, роботи, теми і техніки»);

II. Прикладна література нонфікшн більше орієнтована на навчання, спонукання людини до певної зміни, діяльності, це також книги, які містять чіткі рецепти, поради, алгоритми виконання певних дій. Відповідно, сюди можна включити:

1) *мовознавство (культура мовлення)* – книги, які у красивий і цікавий спосіб навчають правильному слововживанню, сприяють відродженню української мови (наприклад, книги Т. Берези «Слова, що нас збагачують», «Гарна мова одним словом», книга С. Караванського «Пошук українського слова, або боротьба за національне “Я”», О. Авраменко «100 уроків української»);

2) *творчість, зокрема письменство* – конкретні поради і вправи з творчості (Д. Камерон «Шлях митця») і творчого письма художньої і нехудожньої літератури (вже згадані вище книги Т. Золотковської «Пиши» та «Писати як дихати», С. Кінга «Про письменство», Р. Семківа «Як писали класики» та ін.);

3) *книги бізнесового та економічного спрямування* (бізнес, менеджмент, фінанси, маркетинг тощо) – наводить досвід розвитку у сфері бізнесу, маркетингу, менеджменту, фінансової незалежності; як зазначає О. Дубчак [13], на превеликий жаль, ця література в Україні є, переважно, перекладеною, а отже мало відповідною українським бізнес-реаліям (приклади: Б. Шефер «Шлях до фінансової свободи. Ваш перший мільйон за сім років», В. Берещак «Комунікаційна стратегія в бізнесі. Як досягти

максимуму в спілкуванні з аудиторією», Л. Скотт «Економіка з двома іксами. Грандіозний потенціал жіночої незалежності», Л. Остапів «Любов та бюджет. Домашні фінанси для сімейних пар на шляху до фінансової свободи», О. Фідкевич «Як начинити гадюку салом»);

4) *кулінарні книги* – збірки рецептів, зазвичай повноколірні, багато ілюстровані світлинами страв; сьогодні зокрема спостерігається підвищений інтерес до «авторських» кулінарних книг (прикладі: книги Д. Цвейг «Солодка випічка», «У будні і свята», Є. Клопотенко «Зваблення їжею з українським смаком»);

5) *прикладна психологія* (література з самопізнання і саморозвитку, психологічна самодопомога, психології стосунків тощо) – це книги, які у доступній формі пояснює психологічні явища і відповідно до цього пропонує конкретні способи подолання певних психологічних труднощів, пізнання себе та інших людей, розвитку себе в особистісному і професійному планах (наприкладі: К. Барез-Браун «Wake Up, або як перестати жити на автопілоті», І. Томан «Як удосконалювати самого себе», «Мистецтво говорити», В. Бас «Вагітна в 40. Життєві історії дорослої мами», Д. Клір «Атомні звички», В. Халанський «Запал без вигоряння. Як завершити цикл стресу, працювати до сподоби й жити щасливо», М. Роменський «Конфлікти з дельфінами. Як розв'язувати суперечки в ІТ і в житті», Д. Кларк «Тривога і страхи. Як їх подолати»); як різновид прикладної психологічної літератури ми виокремлюємо *мотиваційну літературу*, за своїм змістом, вона суттєво автобіографічна і заснована на досвіді автора чи авторки; попри те, що може стосуватися не лише світу психічного і стилю життя, а й бізнесу, ця література активно використовує механізми психічного впливу на людину, а також пропонує певні психологічні прийоми для самозміни (прикладі: серія книг Д. П. Стрелекі «Кафе на краю світу», Х. Елрод «Магія ранку», Г. Рубін «Проект щастя», О. Цибульська «ЦвіТИ! або Як полюбити ту, що в дзеркалі»).

Прикладну психологічну літературу, а також науково-популярну літературу з психології ми називаємо «психологічна література нонфікшн».

Серед таких книг є орієнтовані на допомогу у досягненні успіху, саморозвиток, психологічну самопомогу, донесення наукових фактів з психології у доступній формі тощо. Таким чином, психологічний нонфікшн містить у собі елементи різних типів і напрямів літератури нонфікшн. Більш детально психологічний нонфікшн буде розглянуто у наступному підрозділі.

1.3. Художні особливості психологічної літератури нонфікшн

Психологічна література нонфікшн є сьогодні однією з найбільш популярних. Це ілюструє і наше опитування (додаток А, рис. А.3), й аналіз книжкових інтернет-крамниць.

Згідно нашого опитування, переважна більшість досліджених цікавиться літературою з психології (85,7%). Досить високий інтерес є також щодо літератури з медицини (44,9%), мистецтвознавства (44,9%), літературознавства (38,8%) та мовознавства (32,7%) [46].

Огляд 16 книжкових інтернет-крамниць показав, що більшість з них – 11 – пропонує літературу з психології, яка розміщена окремо або у розділі «Нонфікшн». При цьому 7 крамниць окремо пропонують розділ «Саморозвиток і мотивація». З точки зору психології, це некоретне виокремлення, оскільки і «мотивація», і «саморозвиток» є психологічними поняттями. При цьому, коли ми переглядаємо книги з розділів «Психологія» і «Саморозвиток і мотивація», ми знаходимо там одні і ті самі книги. Наведемо приклад: на сайті видавництва Vivat (<https://vivat.com.ua/>) є дві окремі категорії «Психологія», і «Саморозвиток і мотивація», при цьому в обох можна побачити книгу «Сяйво свідомого «я». Як зцілити душу, тіло та розум ізсередини» (Ніколь Ле Пера); а книга «Зрозуміти (і здолати) булінг» (Настя Мельниченко) наявна в категоріях «Саморозвиток і мотивація» та «Науково-популярна література».

Таким чином, визначення додаткових категорії психологічної за змістом літератури на сайтах книжкових крамниць і розміщення у них певних книг обумовлено, скоріше за все, не понятійною грамотністю книговидавців і книготорговців, а комерційними інтересами.

Варто також зауважити, що на проглянутих нами книжкових сайтах переважає перекладена психологічна література нонфікшн.

Отже, як уже зазначалося, книги з психології, зокрема про саморозвиток і мотивацію, є досить популярними. Оскільки ця література заснована переважно на реальному досвіді авторів, за цією ознакою, її можна віднести до жанру «нонфікшн» у його широкому розумінні. Як ми писали у підрозділі 1.1, у нашій роботі ми послуговуємося ширшим, за А. Зелінською, визначенням «нонфікшн» – це література, яка відтворює реальність без задіяння вимислу. При цьому вона послуговується науковими фактами, біографічними відомостями, документальними даними тощо [15].

Пошук через Google Академію не дав результатів на словосполучення «психологічний нонфікшн» ані українською, ані англійською мовами.

Відповідно, формулювання змісту цього поняття і визначення художніх особливостей психологічної літератури нонфікшн становить наукову новизну нашого дослідження.

Виходячи з того, що «нонфікшн» – це родове поняття, а «психологічний нонфікшн» – видове, відповідно до логіки понять, можна так визначити *психологічний нонфікшн* – це література, присвячена психологічній тематиці і ґрунтується на наукових фактах з психології і/або практичному психологічному досвіді автора / авторки та має пізнавальний, просвітницький, мотиваційний зміст.

У підрозділі 1.2 були визначені особливості літератури нонфікшн як сучасного жанру: заснованість на реальних подіях; еkleктичність (зокрема епізодичні включення художнього вимислу), певна автобіографічність (вагомість «голосу автора/авторки»).

Відповідно до вище наведеного теоретичного аналізу та огляду психологічної літератури нонфікшн іноземних авторів, нами були визначені такі художні особливості психологічних нонфікшн творів:

- заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора чи авторки з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів;
- опора на наукові факти і практичні випадки з психології;
- певна автобіографічність, яка може бути або провідною у книзі, або доповнюючою, ілюстративною;
- професійна підготовленість автора чи авторки у психології, а саме: базова психологічна освіта, досвід професійної діяльності (практикуючий психолог, психотерапевт / практикуюча психологиня, психотерапевтка, психолог-науковець / психологиня-науковиця, викладач / викладачка психологічних дисциплін тощо); альтернативою може бути задіяння до підготовки твору відповідного/ї експерта/ки як співавтора/ки твору;
- спеціальна структурованість тексту відповідно до його провідної ідеї;
- інтерактивність і практична спрямованість – може містити рекомендації, практичні вправи з психології, запитання і звернення до читача тощо;
- професійна етичність: академічна доброчесність (може містити посилання на відповідні темі психологічні дослідження, інші книги з психології, клієнтські випадки); дотримання принципу конфіденційності (максимальне маскування особистих відомостей про людину, зокрема заміна справжніх імен клієнтів на вигадані або їх повне невживання тощо).

Зрозуміло, що наведені вище ознаки не є обов'язковими для всіх психологічних нонфікшн-книг. І їх проявленість може суттєво варіюватися залежно від виду і призначення психологічного нонфікшн твору. Разом із тим, на нашу думку, серед найбільш важливих ознак цієї літератури є належна професійна підготовленість автора чи авторки. На превеликий жаль, сучасна українська психологія перенасичена псевдопсихологами і псевдопсихотерапевтами, які, не маючи належної професійної підготовки і

досвіду, навчають інших людей, «як правильно жити», завдаючи значної шкоди психічному здоров'ю населенню. Відповідно, базова психологічна освіта, а також наявність досвіду у практичній чи науковій психології є необхідною для того, щоб писати якісну й адекватну психологічну літературу нонфікшн. Крім того, саме належна освітня і професійна підготовка авторів і авторок психологічної літератури нонфікшн забезпечує її реалістичність і фактичну точність, роблячи її саме нонфікшн літературою, а не фікшн-твором на психологічну тему.

Однак, як показує аналіз книжкових інтернет-сайтів, саме ця ознака відсутня у багатьох популярних книг з категорій «Психологія», «Саморозвиток і мотивація» – їхні автори зазвичай не є психологами і не мають психологічної освіти.

Їхні книги цікаві, захопливі, і нерідко є досить ґрунтовними дослідженнями, та, передовсім, вони передають особистий досвід і сприйняття автора чи авторки. Як зазначалось, це одна з жанрових особливостей літератури нонфікшн. Водночас, автори-непсихологи не завжди з належною відповідальністю ставляться до психологічних тем, які вони поширюють на загал, не маючи іншої професійної підготовки, окрім власного досвіду і знайомства з книгами інших авторів-непсихологів. Наприклад, у книзі «Як перемогти лінощі та досягнути мети» автор (Олександр Лебедь) [31] зазначає, що лінь – це відсутність мотивації. Проте психологічні дослідження показують, що крім цього, лінь може бути показником втоми та виснаження [43]. А відповідне «мотиваційне накручування» у такому випадку може призвести до сумних наслідків: вигорання, фізичних захворювань, емоційних розладів тощо.

Виходячи з цього, психологічну нонфікшн літературу можна умовно поділити на дві групи за ознакою професійної підготовленості автора: професійний психологічний нонфікшн і квазіпсихологічний нонфікшн:

– професійний психологічний нонфікшн – це книги на психологічну тематику, написані авторами, які мають психологічну, психотерапевтичну освіту і відповідний досвід роботи (науковий, педагогічний, практичний);

– квазіпсихологічний нонфікшн – це книги на психологічну тематику, але написані авторами, які не мають психологічної, психотерапевтичної освіти і відповідного досвіду роботи, хоча, зазвичай мають значний і різноманітний досвід роботи і взаємодії з людьми; у цю групу входить переважна більшість мотиваційної літератури.

Справедливо зауважити, що квазіпсихологічна література буває більш захопливою, ніж професійна психологічна література. Можливо, це пов'язано з тим, що психологи і психотерапевти досить обережні у своїх узагальненнях, судження і рекомендаціях, знаючи їхній вплив на життя і долю людини. Окрім того, такі спеціалісти певною мірою зв'язані своїми етичними нормами, зокрема принципом конфіденційності, за яким психолог не може розголошувати відомості про свого клієнта без його згоди. Автори ж, які не мають психологічної освіти, більш сміливі, а часом, і категоричні у своїх висновках, узагальненнях і рекомендаціях.

Тематика психологічної літератури нонфікшн досить широка: пояснення різноманітних психологічних феноменів, книги з практичними рекомендаціями щодо саморозвитку, розвитку і виховання дітей, психологічної допомоги і самопомоги, поради щодо побудови і розвитку якісних міжособистісних стосунків (між подружжям, між батьками і дітьми), розвиток здорового самоставлення, прищеплення корисних звичок та ін.

Зазначені тематичні напрямки широко представлені на сайтах книжкових книгарень і вони дійсно становлять інтерес для читацької аудиторії (див. рис. А.5 з додатку А). Було виявлено, що наші опитані найбільше зацікавлені в психологічній літературі про стосунки з людьми (61,6%), саморегуляцію (55,1%), способи самопізнання і саморозвитку (49%), творчість, натхнення, бар'єри творчості (49%). Є також значний інтерес до книг про способи покращення своєї пізнавальної сфери (мислення, пам'яті, уваги) – 46,9 %, про

особливості дитячої і підліткової психології (42,9 %), як захищатися від маніпуляцій та як впливати на людей (по 40,8 %), покращувати самооцінку (38,8 %) [46].

Нижче ми наводимо приклади психологічних нонфікшн книг за вище наведеними тематичними напрямками із позначенням кожної як професійно психологічних (ПП) чи квазіпсихологічних (КП):

1) *пояснення психологічних феноменів*: наприклад, книги: К. Гольцберг «Я їду до психолога», А. Лембке «Дофамінове покоління» (ПП), Д. Хессон «Кишенькова книжка емоційного інтелекту. Невеличкі вправи для інтуїтивного життя» (ПП), Е. Гелловелл, Д. Рейті «РДУГ: перезавантаження. Ефективні стратегії для повноцінного життя з розладом дефіциту уваги» (ПП), Джейн Б. Бурка та Ленора М. Юен «Прокрастинація» (ПП), Р. Чалдіні «Психологія впливу» (ПП), Д. Канеман «Мислення швидко й повільно» (ПП), книги В. Станчишина «Стіни в моїй голові. Жити з тривожністю і депресією» (ПП) та «Емоційні гойдалки війни» (ПП), Л. Подкоритова «Психологічні замальовки» (ПП), Р. Грін «Майстерність» (КП), С. Кейн «Сила інтровертів. Тихі люди у світі, що не може мовчати»;

2) *допомога іншим і самопомога* (Д. Герман «Психологічна травма та шлях до видужання» (ПП), Г. Дженкінс-Омар «Як впоратися з тривогою. Практичне покрокове керівництво для підлітків» (ПП), Б. ван дер Колк «Тіло веде лік. Як лишити психотравми в минулому» (ПП), Н. Гловер Тавваб «Особисті кордони. Керівництво зі спокійного життя» (ПП), В. Халанський «Запал без вигоряння. Як завершити цикл стресу, працювати до сподоби й жити щасливо»;

3) *саморозвиток*: А. Мазур, Н. Пасенко «Кар'єра без драм і травм. Розвиток за власними правилами» (КП), П. Бок «Mindfuck. Як позбутися бар'єрів у своїй голові» (ПП); тут доцільно виокремити книги про вироблення нових звичок: Г. Фінч «Звички. Щоденник, який допоможе вам змінитися на краще і стати щасливішим за 12 тижнів» (ПП), Д. Клір «Атомні звички. Легкий і перевірений спосіб набути корисних звичок і позбутися звичок шкідливих» (ПП),

Б. Блюменталь «Одна звичка на тиждень: зміни себе за рік» (КП), Ч. Дахіт «Сила звички. Чому ми діємо так, а не інакше в житті та бізнесі» (КП);

4) *розвиток і виховання дітей*: Д. Сігел, Т. Брайсон «Я поруч. Як залученість у життя дитини впливає на її особистість» (ПП), А. Міллер «Драма обдарованої дитини та пошук справжнього Я» (ПП);

5) *стосунки*: Р. Норвуд «Жінки, які кохають до нестями» (ПП), Г. Чепмен «П'ять мов любові» (ПП), Л. К. Гібсон «Дорослі діти емоційно незрілих батьків» та «Вільні діти емоційно незрілих батьків» (ПП), В. Станчишин «Для стосунків потрібні двоє» (ПП), С. Кові «7 звичок високоефективного шлюбу» (КП), Н. Мельниченко «Як зрозуміти (і здолати) булінг» (ПП) К. Бльостка «Так тобі й треба, або Чому в стосунках варто обирати себе» (КП), А. Топіліна «Люби без ілюзій. Як звільнитися від токсичних стереотипів і побудувати здорові стосунки» (КП), В. Боярина «Стосунки в парі. Як створити міцну і щасливу родину», «Стосунки в родині. Як стати усвідомленими батьками і сформувати сімейну культуру» (КП);

6) *психологічні основи фізичного здоров'я* – серія книг Л. Бурбо (ПП);

7) *самоствалення і мотивація*: В. Бас «Тому що я так хочу» (ПП), О. Цибульська «ЦвіТИ! або Як полюбити ту, що в дзеркалі» (КП), Д. Ловлесс «Іди туди, де страшно. І матимеш те, про що мрієш» (КП), Б. Вест «Тією горою є ви. Як перетворити самосаботаж на самовдосконалення» (КП).

Можна зауважити, що на превеликий жаль, на сьогодні в Українському книговиданні переважають нонфікшн книги іноземних авторів, українських авторів, особливо професійних, украй мало: Валентина Бас, Катерина Гольцберг, Лариса Подкоритова, Володимир Станчишин, В'ячеслав Халанський.

Відповідно, можна визначити такі різновиди психологічної нонфікшн літератури за її спрямованістю:

– пізнавальна – надає у доступній формі відомості з психології;

– розвивальна містить практичні вправи, методики, рекомендації для самодослідження і саморозвитку читача/ки;

– психологічна самодопомога – література, яка дає пояснення природи стресу, психологічної травми, а також відповідні рекомендації щодо самостійної роботи з ними;

– мотиваційна спонукає до змін, дій, розвитку, часто заснована на особистому і/або практичному психологічному досвіді автора/авторки;

– нефікшн-самоаналіз професійний аналіз автором/кою своєї певної життєвої історії або життя в цілому, що знайомить із досвідом конкретної людини та здійснює легкий терапевтичний ефект за рахунок ототожнення читача / читачки з автором/авторкою твору, усвідомлення універсальності власних проблем, заохочення надії на їх вирішення тощо.

Зауважимо, що пізнавальний, розвивальний, мотиваційний психологічний нефікшн часто заснований на наукових фактах і практичному досвіді автора/авторки; нефікшн-самоаналіз – на особистому досвіді автора / авторки і його професійній рефлексії.

Виходячи з цієї класифікації, можна визначити такі провідні функції психологічної літератури нефікшн:

- *пізнавальна, або просвітницька* – дає читачам відомості з психології, які пояснюють специфіку психічних явищ, завдяки чому відбувається:
 - а) розширення знань щодо людських стосунків, внутрішнього світу людини;
 - б) нормалізація (валідизація) певних психічних проявів, які можуть видаватися людині без належної психологічної підготовки патологічними; нормалізація (валідизація) – це принцип взаємодії з людиною, що передбачає ставлення до різних реакцій людини як до нормальних реакцій на ненормальні події;

- *розвивальна* – застосовуючи у своїй щоденній життєвій практиці рекомендації і вправи, наведені у психологічній літературі нефікшн людина може: покращити якість свого спілкування з іншими людьми; налагодити стосунки у сім'ї; підвищити самооцінку; навчитися керувати своїми емоціями; розвинути пам'ять, мислення, увагу уяву; розширити свідомість і самосвідомість; покращити загальну якість свого життя.

- *мотиваційна* – заохочує до змін, творчості, активності;

● *психотерапевтична* – грамотна психологічна література нонфікшн може справляти цілющий ефект на людську психіку, завдяки таким психотерапевтичним механізмам [43]:

– інформування – одержання відомостей про особливості людської поведінки, міжособистісної взаємодії, конфлікту, з'ясування причин виникнення й розвитку проблем, інформація про сутність психологічної допомоги;

– нормалізація (валідизація), яка пояснювалась вище;

– заохочення надії – успішна зміна однієї людини, яка описана в книзі, заснованій на реальних подіях, слугує для інших позитивною моделлю, відкриває оптимістичні перспективи;

– універсальність – читання історій, подібних до власної дає людині відчуття того, що вона не самотня у своїх життєвих труднощах, це сприяє подоланню відчуття самотності, дає почуття спільності й солідарності з іншими, підвищує самооцінку

– катарсис – завдяки читанню людина може несподівано відреагувати свої заблоковані емоції й отримати, емоційну розрядку;

– інсайт – читач або читачка усвідомлює щось нове і важливе про себе завдяки читанню книги.

Таким чином, психологічний нонфікшн можна використовувати у психолого-педагогічній практиці, зокрема у бібліотерапії (цілеспрямоване використання літератури з метою надання психологічної допомоги людині).

Висновки до розділу 1

У першому розділі визначено теоретичні основи дослідження нонфікшн літератури.

Розглянуто зміст поняття «література нонфікшн» та з'ясовано, що ставлення до нього у науковій літературі неоднозначне. Книговидавці ж

подають у цій категорії дуже широке коло літератури. Показано, що цей літературний жанр наразі немає чітких меж. Це, з одного боку ускладнює типологізацію літератури нонфікшн. З іншого, – дає можливість для її подальшого розвитку і розширення. Науковці досить по різному визначають різновиди літератури нонфікшн. Одні жорстко звужують її до документалістики та репортажу. Інші – розширюють до всього, що не є художньою вигадкою. На нашу думку, допустимі обидва підходи, які чітко визначає А. Зелінська, показавши широке (вся нехудожня література) і вузьке (документальна література) значення книги нонфікшн.

Визначено загальні характеристики нонфікшн літератури як сучасного жанру: заснованість на реальних подіях, епізодичні включення художнього вимислу, може бути деяка жанрова еkleктичність, фактична точність, наявність відповідних посилань, свідочств, фотоматеріалів, відеосюжетів, деяка автобіографічність, значущість «голосу» автора. Розглянуто види літератури нонфікшн, за М. Stewart і М. Correia, та запропоновано поділ нонфікшн книг на теоретичну і прикладну.

Окремо досліджено жанрові і художні особливості психологічної літератури нонфікшн та визначено такі її характеристики: заснованість на практичному психологічному чи життєвому досвіді автора / авторки з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів; опора на наукові факти з психології; наявність відповідних посилань (академічна добросовісність); професійна підготовленість автора чи авторки у психології, а саме: базова психологічна освіта, досвід професійної діяльності; спеціальна структурованість тексту відповідно до його провідної ідеї; інтерактивність; певна автобіографічність. Запропоновано класифікацію психологічної літератури нонфікшн та її функції.

Проаналізовано віртуальні книжкові крамниці та з'ясовано, що в українському книжковому просторі суттєво переважають психологічні книги іноземних авторів. Книг українських авторів, особливо професійно підготовлених як психологів і психотерапевтів, на віртуальних і реальних

книжкових полицях критично мало. Таким чином, ніша «український психологічний нонфікшн» є перспективною для авторів і авторок.

Результати теоретичного дослідження, представлені у цьому розділі, подані у наших публікаціях [41; 42; 46; 47].

РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ ТВОРИ НОНФІКШН ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

2.1. Особливості розвитку психологічної «нонфікшн» літератури

Психологічна література нонфікшн, що об'єднує наукову обґрунтованість із літературною майстерністю, виникла на стику науки та художнього письма. Її розвиток розпочався у ХІХ столітті з формування психології як самостійної дисципліни. Значний внесок зробили Вільям Джеймс із його працею «Принципи психології» та, згодом, у ХХ столітті – Зигмунд Фройд, які адаптували наукові ідеї для широкої аудиторії. Яскравим прикладом тут є книга про основи транзактного аналізу Еріка Берна «Люди, які грають в ігри. Ігри, в які грають люди» стала не тільки посібником, але й своєрідною програмою із самопізнання і саморозвитку для широкого кола читачів і досі є зразком того, як можна цікаво й доступно розповісти про складні психологічні концепти [37; 53].

У ХХ столітті виникли і поширились психологічні книги про самодопомогу, самопізнання і саморозвиток. Почали з'являтися так звані психологічні бестселери, які поєднували теорію з практичними порадами, як уже згадувана книга Еріка Берна, а також відомі книги Дейла Карнегі.

Психологічна література охоплює теми саморозвитку, емоційного інтелекту, стресу, ментального здоров'я, пропонуючи інструменти для вирішення особистісних проблем. В Україні до 2010-х років цей сегмент складався з перекладеної літератури, але згодом з'явилися книги вітчизняних авторів, зокрема Олега Романчука, Володимира Станчишина, Катерини Гольцберг, Володимира Станчишина, В'ячеслава Халанського. При цьому варто згадати літературу самвидаву, яка зараз досить поширена. Такі книги видаються авторами власними коштами переважно невеликими тиражами (200-500 примірників) і поширюється, переважно, через соціальні мережі. При цьому ці книги можуть бути досить високої якості як за літературним стилем, так і за своїм професійно-психологічним наповненням. Як приклади можна навести книги психологинь Валентини Бас «Тому що я так хочу», «Вагітна в 40. Жіночі історії

дорослої мами» [4], Лариси Подкоритової «Психологічні замальовки» [44], Тетяни Ляменко й Альона Маримонської «Жити ніколи не пізно» [32], які проаналізовані у нашому дослідженні як приклади психологічних нонфікшн творів. Однак, у цілому, аналіз книжкового ринку показав, що перекладений психологічний нонфікшн так і переважає над вітчизняним.

Після початку війни у 2022 році психологічна література в Україні почала активно розвиватися у зв'язку зі зростанням попиту на книги про травматерапію та подолання психологічних наслідків війни.

Хоча у вітчизняній психологічній нонфікшн літературі все ще суттєво переважає перекладна, вона активно розвивається завдяки фестивалям, преміям (наприклад Kbuawards) і доступності електронних видань. Перспективи пов'язані з інтеграцією нових досліджень, задоволенням запитів аудиторії та підтримкою видавництв [37; 53].

Далі ми наводимо аналіз трьох книг самвидаву за визначеними нами у підрозділі 1.3 ознаками особливості психологічної літератури нонфікшн як сучасного жанру. Нагадаємо їх: заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора чи авторки з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів; певна автобіографічність; опора на наукові факти і практичні випадки з психології; професійна підготовленість автора чи авторки у психології; спеціальна структурованість тексту відповідно до його провідної ідеї; практична спрямованість та інтерактивність; професійна етичність.

Для аналізу ми обрали три книги авторок Хмельницької області:

- Лариса Подкоритова «Психологічні замальовки» (м. Хмельницький) [44];
- Валентина Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами» (м. Шепетівка) [4];
- Тетяна Ляменко, Альона Маримонська «Жити ніколи не пізно» (м. Кам'янець-Подільський, м. Хмельницький) [32].

Вибір цих книг обумовлений такими чинниками:

1. Психологічна література нонфікшн в Україні представлений переважно перекладеною літературою американських і європейських авторів;

таких творів місцевих (подільських) авторів взагалі украй мало. Відповідно, аналіз наведених вище творів може сприяти як розвитку літературознавства Поділля, так і поширенню відомостей про зазначених вітчизняних авторок.

2. Особисте знайомство з авторками і можливість узгоджувати з ними певні нюанси в аналізі їхніх творів.

2.1.1. Лариса ПОДКОРИТОВА «Психологічні замальовки»

У книзі Лариси Подкоритової «Психологічні замальовки» представлено дописи з психології, які авторка робила у соціальній мережі Facebook 2018-2022 роках. Тексти об'єднані у кілька тематичних розділів, де розміщені за хронологією їх створення.

Книга видана самвидавом у 2024 році у приватній друкарні. Обсяг – 192 сторінки з авторськими ілюстраціями. На обкладинці використано акварель україно-американської художниці й архітекторки Yevgenia Watts.

Далі здійснюємо аналіз книг відповідно до визначених нами ознак психологічної літератури нонфікшн.

1. Заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора чи авторки з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів.

Більшість текстів заснована на практичному психологічному, педагогічному, науковому і життєвому досвіді авторки. При цьому у книзі подано не буквальний опис подій, які спонукали появу тих чи інших текстів, а також їх авторський аналіз і переосмислення. Як показує аналіз творів у підрозділі 2.1.1, авторка активно послуговується різноманітними художніми прийомами, як то метафора, епітети, риторичні запитання, іронія, порівняння, абсурд, гіпербола тощо. Окремі твори («43-й», «Опис випадку з однією Королевою», «Мовленнєві дослідження української кухні», «Опис випадку із Коцієм Безсмертним») є суто художнім вимислом.

2. Опора на наукові факти з психології.

Більшість текстів, особливо з розділів «Психологічні замальовки, або про психологію з любов'ю», «Про користь некорисного», «Записки трудоголіка»,

«Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди» засновані на відомостях з психологічної науки і практики. Тексти з розділу «Про користь некорисного» також спираються етимологію слів, які позначають досліджувані авторкою емоції (тривога, страх, сум, огида, гнів), що дає можливість здійснити глибший аналіз цих емоцій і краще зрозуміти їхнє призначення для людини.

При цьому авторка намагалась дотримуватися фактичної точності наративу, зокрема в текстах, які спираються на науково-практичний матеріал (розділи «Психологічні замальовки, або про психологію з любов'ю», «Про користь некорисного», «Записки трудоголіка», «Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди»). Як приклад розглянемо есе есе «ВИ-ХОВАННЯ», яке по суті, є творчою грою авторки зі словом «виховання», у якій Л. Подкоритова пише: «<...> «ви», що, зазвичай, позначає дію назовні. Таким чином, ВИ-ховання – дещо геть протилежне ХОВанню <...> В Україні ми ВИ-ХОВ-уємо – дістаємо за-ХОВ-ані скарби».

Після цього тексту Л. Подкоритова наводить такий коментар: *«Проконсультувавшись із українською філологинею, я з'ясувала, що у слові «виховання» «ви-» не є префіксом, а складовою кореня «вихов». Це більш поширений підхід до цього слова. Разом із тим, як зауважила філологиня, є фахівці, які дотримуються описаного вище тлумачення. У будь-якому випадку я зберігаю вище наведений розбір слова для роздумів про цінність виховання (і розвиток любові до української мови)» [44, с. 35].*

3. *Певна автобіографічність* є провідною у книзі та екзальтує у розділі «Автопортрет», де розміщені тексти, присвячені мамі, татові і дідусеві Л. Подкоритової. На жаль, два останні тексти – посмертні. У зазначеному розділі провідна увага авторки спрямована на стосунки з собою. За змістом всієї книги авторка активно використовує приклади з власного життєвого і професійного досвіду, багато пише про своїх друзів і родину. У книзі є кілька особистих посвят, а сама книга присвячена батькам авторки: *«Присвячую моїм батькам: Ларисі Сергіївні Кореньковій і Подкоритову Олександровичу» [44, с. 3].*

4. Професійна етичність.

Авторка дотримується академічної доброчесності, згадуючи видання, на які спирається у своїх текстах. Це зокрема «Етимологічний словник української мови» і книга Далай-лами, Д. Туту й Д. Абрамса «Книга радості: вічне щастя в мінливому світі» (2019). Л. Подкоритова також згадує своїх колежанок-психологинь і психотерапевток (В. Фримерштейн, Л. Крюченкова, І. Гаврилук), які надихали до написання тих чи інших творів, творчу ініціативу Л. Крюченкової «Карантина естафета», а також ГО «Інститут психології здоров'я», для Facebook-сторінки якого було замовлені тексти, що згодом увійшли у розділ «Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди».

5. Професійна підготовленість авторки.

Лариса Подкоритова має вищу освіту з соціальної педагогіки і практичної психології, є кандидаткою психологічних наук, доценткою кафедри психології та педагогіки, загальний стаж психологічної практики – 18 років, викладання психологічних дисциплін – 21 рік. Відповідний практичний і науковий стаж дає можливість авторці здійснювати належний аналіз різноманітних питань з психології, у яких вона відчуває свою компетентність.

6. Спеціальна структурованість тексту, відповідно до його провідної ідеї.

Як зазначалось вище, книга «Психологічні замальовки» має 8 тематичних розділів, розміщені логічно і послідовно відповідно до ідеї авторки поділитися із читачами своїми роздумами про психологію і життя в цілому.

7. Інтерактивність і практична спрямованість.

Після багатьох есе подані запитання-звернення до читачів і читачок, напр. після тексту «Особиста психогігієна» (розділ «Записки трудоголіка»), де авторка подає рекомендації про те, як психолог може дбати про себе, авторка запитує читачів: «Які ваші рецепти особистої гігієни?». Після гумористичного тексту «Що робити з внутрішнім критиком?» пропонує і відповідне стилю тексту запитання: «Які ще варіанти критики внутрішнього критика ви знаєте?».

У розділі «Психологічні розваги», як зазначалось, подано розважально-пізнавальну «Вправку для душі» (с.153-154) і три імпровізовані тести-жарти

(«Проективний тест «Дорога» (с. 154-155), «Калюжка і Ко» (с. 155-156) і «Як ви їсте тортик?» (с. 156-157). Тести-жарти «Проективний тест «Дорога» і «Калюжка і Ко» створені експромтом на основі фото, зроблених авторкою дорогою від батьків додому та подані на кольоровій вставці у книзі. Таким чином, ці тести не є валідні і надійні, хоча за відгуками осіб, які їх проходили, належно відображають деякі психологічні особливості людини.

В цілому, у книзі багато психологічних вправ і рекомендацій, які читач і читачка можуть впроваджувати у своє життя.

Підсумуємо аналіз книги за визначеними нами характеристиками психологічного твору нонфікшн (табл. Б.1 з додатку Б).

Книга Л. Подкоритової «Психологічні замальовки», в цілому, відповідає визначеним нами характеристикам психологічної літератури нонфікшн. Разом із тим, ми маємо зазначити, що розділи «Філософські замальовки» і «Кара&тинні замальовки» не належать до нонфікшн літератури, а є поетичною прозою філософського змісту. Такі тексти з розділу «Психологічні розваги» як «43-й», «Опис випадку з однією Королевою», «Мовленнєві дослідження української кухні», «Опис випадку із Кошієм Безсмертним» є суто художніми гумористичними творами. Деякі тексти з розділу «Автопортрет» зокрема «Дівчинка з мого дитинства», «Я пам'ятаю», «Тато» також викладені як поетична проза, хоча і засновані на цілком реальних життєвих подіях авторки.

За типом її можна віднести до наративної літератури, за М. Stewart & М. Sorgeia), автобіографічної за L. Turco; за запропонованою нами класифікацією психологічної літератури нонфікшн, це, пізнавальна книга з вираженими елементами самоаналізу.

2.1.2. Валентина БАС «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами»

Книга є оповіддю авторки про її третю, дуже бажану, але несподівану, вагітність у 40 років. Валентина є мамою двох дорослих синів, але, як зазначає у своїй книзі, дуже хотіла народити третю дитину – дівчинку. Щоправда,

народився третій хлопчик, і про ставлення до цієї УЗД-новини авторка також пише у своїй книзі.

Книга видана самвидавком у 2022 році у видавництві 7БЦ. Обсяг – 180 сторінок з ілюстраціями. Присвячена сім'ї авторці: «Присвячую моїй сім'ї. Ви мої крила, моя опора, моя сила» (с. 3). Книга містить 43 історії, об'єднані у тематичні розділи і розміщені послідовно відповідно до перебігу вагітності авторки.

Далі здійснюємо аналіз книг відповідно до визначених вище ознак психологічної літератури нонфікшн.

1. Заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора чи авторки, з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів.

Переважає більшість історій засновані на реальних життєвих подіях авторки: як вона хотіла народити третю дитину, як дізналась, що вагітна, як повідомила про це чоловіка, батьків, синів, їхні реакції на це, опис перебігу вагітності. Всі історії не є просто художнім описом подій – вони є ретельним аналізом глибинних психічних трансформацій жінки у період виношування нового життя.

Поруч із історіями зі свого життя авторка наводить тексти, які не можна назвати нонфікшн творами, але які доповнюють загальну канву книги, відображаючи світогляд авторки, зокрема її ставлення до мрій і бажань (Коли мрія дихає у потилицю, Відпустити), інтуїції (Внутрішній голос), жіночності (Насправді жінці потрібно не так вже й багато, Про красу, Легкість, Я – легкість!, Тінь, яка гуляє сама по собі).

2. Опора на наукові факти з психології.

Нами не було виявлено посилення на наукові факти з психології у цій книзі, проте є поодинокі відомості про особливості перебігу вагітності після 40 років, які авторка використовує як ілюстративний матеріал.

3. Фактична точність наративу.

Попри загальний художній, легкий і з гумором виклад авторка дає чіткий, точний і послідовний фактаж відповідно до перебігу своєї вагітності. Навіть вище зазначені фікшн-твори розміщені відповідно до загальної логіки твору.

4. Професійна етичність (наявність відповідних посилань (академічна доброчесність), документів, фото- і відеоматеріалів тощо).

У цій книзі немає таких матеріалів, однак видання і не передбачає подібного, оскільки є автобіографічним твором.

5. Професійна підготовленість авторки.

Валентина Бас має вищу освіту з соціальної педагогіки і практичної психології, загальний стаж психологічної практики – 17 років. В. Бас працює з жінками, допомагаючи їм краще зрозуміти себе, своє життєве призначення, покращити стосунки із собою та іншими людьми. Відповідно, її твори є відображенням її професійного досвіду, який авторка вміло одягає у художню форму.

Зокрема в історії «Хто я?» (с. 60-61) авторка розглядає свої професійні та інші соціальні ролі: «Мама, психологиня, коуч, дружина, авторка, жінка».

6. Спеціальна структурованість тексту, відповідно до його провідної ідеї.

Структура книги містить відгуки, передмову, епілог і сім основних розділів: «Вагітні історії», «Історії мами», «Жіночі історії», «Містичні історії», «Народження нової історії», у яких містяться 43 історії, що описують проживання вагітності авторкою. Так у «Вагітних історіях» В. Бас розповідає про те, як дізналась про свою вагітність і свої відповідні почуття і думки; як повідомила новину чоловікові, кожному з синів і батькам; складні періоди у перебігу вагітності та страх втратити дитину, а також заходи, які їй довелося вжити, щоб убезпечити себе і майбутнього сина.

Розділ «Історії мами» об'єднує тексти про нове переосмислення себе як матері і стосунків із чоловіком («Місія “Материнство”»), взаємодію із дорослими синами («День синів», «Внутрішні діти дорослих дітей»), а також досвід власного материнства. Останні тексти – це по суті поради іншим батькам щодо побудови здорових стосунків зі своїми дітьми («Що важливо

знати батькам», «Мамо, я тебе люблю», «5 простих істин, щоб бути чудовою мамою для своїх дітей», «Відпустити», «Давайте, по-дорослому!»).

Розділ «Жіночі історії» присвячений ставленню до себе як до жінки, новим переосмисленням жіночої краси, привабливості, жіночності в цілому, дослідження своїх сильних і слабких сторін у період вагітності, особливості стосунків із коханим партнером.

Розділ «Містичні історії» – на межі психології і філософії, з якої психологія вийшла порівняно нещодавно, і продовжує зберігати певні «материнські риси». Однак попри дивовижність цих історій, вони всі цілковито реальні й описують певні життєві події, які передували зачаттю і народженню третього сина авторки – Макара.

Підрозділи «Трішки магії» і «Народження нової історії» є найкоротшими і містять по одній однойменній історії. Перша постає як вступ до «історій», а друга – як їх завершення.

7. Інтерактивність і практична спрямованість.

Три розділи книги містять відповідні рекомендації для читачок:

Так, наприкінці розділу «Вагітні історії» В. Бас дає детальні рекомендації щодо ставлення жінки до вагітності, зокрема після 40 років: *«Завершуючи цей розділ, поділюся своїми головними і практичними усвідомленнями: «Знайдіть свого лікаря <...>»; «Вагітність – це не хвороба, а відповідальний період у житті жінки <...>»; «Скажіть «так» здоровому харчуванню та фізичним навантаженням <...>»; «Шукайте якісну інформацію про вагітність і пологи <...>»; «Дбайте про свій емоційний стан <...>»» (с. 69-73).*

Розділ «Історії мами», як зазначалось вище, містить декілька блоків рекомендацій, які представлені окремими «історіями» і можуть бути цікаві широкому колу читачів.

У розділі «Жіночі історії» знаходимо цікаві рекомендації для жінок щодо взаємодії зі своїм партнером «Провокація за правилами»: *«Провокація – це виклик <...>»; «Провокація показує, якими ви є насправді <...>»; «Провокація*

мотивує діяти, змінюватися, шукати відповіді<...>»; «Провокація не залишає на самоті <...>»; «Не бійтеся провокацій у коханні <...>» (с. 145-147).

8. Певна автобіографічність.

Книга В. Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії вагітної мами» є цілком автобіографічною та подає ретельний професійний самоаналіз авторкою власних психічних трансформацій під час вагітності, зокрема зміна ставлення до себе як до жінки, мами, дружини, професіоналки; зміни у стосунках з членами своєї сім'ї і світом взагалі; переоцінка життєвих цінностей і пріоритетів.

Підсумуємо аналіз книги за визначеними нами характеристиками психологічного твору нонфікшн (таблиця Б.1 додатку Б). Книга В. Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії вагітної мами» відповідає визначеним нами характеристикам психологічної нонфікшн літератури. За типом її можна віднести до наративної літератури, за М. Stewart & M. Correia, автобіографічної за L. Turco; за запропонованою нами класифікацією психологічної нонфікшн літератури, це, в першу чергу, нонфікшн-самоаналіз, але з вираженою мотиваційною спрямованістю.

2.1.3. Тетяна ЛЯМЕНКО, Альона МАРИМОНСЬКА «Жити ніколи не пізно»

Книга є цікавим поєднанням художньої прози, авторкою якої є Т. Ляменко, і коментарів професійної психологині (А. Маримонська). Як зазначається у вступному слові: *«Ця історія – психологічна проза, щоденник жінки, яка перебуває у залежно-незалежних стосунках»* (с. 3). В анотації (с. 72) про книгу написано так: *«Книга-терапія про кохання та залежні стосунки. Це правдива історія жінки, яка прагнула любові, а потрапила у залежність. Сам завдяки яскравій подачі авторки та чуттєвого аналізу психологині ви немов би опиняєтесь у кабінеті і проходитье особисту терапію»*. На презентації книги авторки зазначили, що книга – про залежні стосунки і вихід із них.

Книга видана самвидавом у 2020 році і розповідає історію кохання дорослої жінки. Попри те, що структура тексту нагадує щоденник (назви підрозділів: «*День перший*», «*День другий*», «*День третій*», «*День четвертий*», «*День п'ятий*», «*День шостий*», «*День десятий*») оповідь здійснюється від третьої особи. Цікаво, що імена головних героїв книги згадуються рідко – натомість вживаються особові займенники «*він*» і «*вона*».

Далі здійснюємо аналіз книг відповідно до визначених вище ознак психологічної літератури нонфікшн.

1. Побудова на реальних подіях, зокрема практичному психологічному досвіді автора, з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів.

Припускаємо, що книга побудована на реальній життєвій історії, однак авторки уникають прямих коментарів щодо цього, що може бути пов'язано із конфіденційністю як професійним етичним принципом психології.

2. Опора на наукові факти з психології.

Не виявлено. Коментарі психологині побудовані на її досвіді практичної роботи, але подані також у формі більше художній, ніж науково-практичній, що вочевидь було зумовлено загальним стилем викладу історії.

3. Фактична точність наративу.

Не виявлено. Як зазначалося вище, сама історія є художньою психологічною прозою, що, ймовірно, заснована на реальних життєвих подіях. Коментарі психологині спираються на виклад цієї історії, але оскільки невідомою є міра реальності останньої, то й фактична точність наданих професійних коментарів також є не стільки фактичною, скільки ілюстративною.

4. Професійна етичність (академічна доброчесність і конфіденційність).

У книзі немає відповідних посилань на інші джерела, але це і не передбачено самим змістом і стилем книги. Водночас дотримано конфіденційність щодо головних персонажів твору.

5. Професійна підготовленість авторки.

Тетяна Ляменко є членкинею Національної спілки журналістів України, вчителькою, блогеркою, тележурналісткою. Вона має інтерес до психології, відвідує відповідні навчальні заходи. Базової психологічної освіти не має.

Альона Маримонська – психологиня, коуч, тренерка з навчання, TV-експертка, керівниця і засновниця ГО «Центр Педагогіки, Психології, Естетики, Терапії», має професійну освіту з психології, веде приватну психологічну практику.

6. Спеціальна структурованість тексту, відповідно до його провідної ідеї.

Як зазначалось вище, книга дещо нагадує щоденник, де кожен розділ – це опис одного дня зі стосунків головної героїні з чоловіком, що їй подобається, починаючи зі знайомства і до завершення цих стосунків. В середині кожного розділу і наприкінці його містяться коментарі і запитання від психологині (детальніше про це – нижче).

7. Інтерактивність і практична спрямованість .

Кожен розділ-«день» супроводжується розлогим коментарем психологині і її запитаннями до читача / читачки. Наприклад, *«Затиши свої стереотипи про сім'ю та роль чоловіка і окремо жінки у стосунках»* («День перший», с. 6-7); *«А ти знаєш, що таке кохання? Яке кохання сьогодні в тобі? Опши чітко цей образ в деталях»* («День третій», с. 20-21); *«А про що та кому ти б сьогодні сказав щиро, прямо?!»* («День шостий», с. 48-49). Коментарі є професійними і, разом із тим, подані у художній формі, що нагадує живе звернення психологині до читача (у цих текстах є вигуки, кілька знаків оклику, інші знаки, що підсилюють певну емоційність тексту), напр. *«Але ж то життя, і якщо не так, то як по-іншому?! Бо, що тоді означає те дивне «підкування один про одного»??? Але ні... зупинись!»* (с. 15). На нашу думку, цей та більшість інших коментарів психологині є більше художньо-емоційними, ніж професійно-психологічними. Ми аж ніяк не ставимо при цьому під сумнів професійний рівень А. Маримонської як психологині, та припускаємо, що подібна стилістика її коментарів обумовлена загальною стилістикою тексту, заданою провідною співавторкою Т. Ляменко.

8. Певна автобіографічність.

Невідомо.

Підсумуємо аналіз книги за визначеними нами характеристиками психологічного твору нонфікшн (таблиця Б.1 додатку Б). Книга Т. Ляменко й А. Маримонської «Жити ніколи не пізно» лише частково відповідає визначеним нами характеристикам психологічної літератури нонфікшн. Як ми зазначали на початку опису цієї книги, вона є поєднанням фікшн (художність) і нонфікшн (реалістичність) елементів. При цьому, як показав наш аналіз, переважають саме художні елементи, причому навіть у професійних коментарях психологині. За типом це виражена наративна література, якщо спиратися на класифікацію M. Stewart & M. Correia.

Вище наведений аналіз трьох різних книг показав, що визначені нами ознаки психологічної літератури нонфікшн, в цілому, можуть бути використані для дослідження й оцінки відповідної літератури. Водночас, враховуючи певну еkleктичність усіх трьох книг, доцільно робити такий аналіз не лише в цілому кожної книги, а й окремих розділів і текстів.

Відповідно, у підрозділі 2.2 ми більш детально розглянемо художні особливості та жанрову специфіку книги «Психологічні замальовки» Лариси Подкоритової.

2.2. Жанрова своєрідність психологічної «нонфікшн» літератури

Психологічна література нонфікшн поєднує документальність, науковість і особистісні рефлексії, створюючи інформативні й емоційно насичені тексти. Вона розкриває психологічні процеси через реальні історії, авторські інтерпретації та аналіз ситуацій, базуючись на фактах і дослідженнях, але часто застосовує художні прийоми для поживавлення викладу.

Психологічна нонфікшн література висвітлює актуальні соціальні теми, наприклад, криза середнього віку, самоідентифікація, побудова стосунків зі

значущими іншими людьми, та виконує терапевтичну функцію, сприяючи самопізнанню й роботі з травмами. Її популярність зумовлена здатністю робити складні концепти доступними для широкої аудиторії, створюючи діалог між наукою й повсякденним життям.

Цей жанр еволюціонує, адаптуючись до суспільних змін і нових відкриттів, взаємодіючи з іншими формами літератури, що дозволяє йому залишатися актуальним і багатофункціональним.

Автори, які пишуть психологічні нонфікшн твори часто використовують жанрову гібридизацію – від есе до автобіографій, пристосовуючи зміст до потреб різних аудиторій. У такий спосіб письменники намагаються викликати як інтелектуальний, так і емоційний відгук, балансуючи між об'єктивністю фактів і суб'єктивністю авторських роздумів.

Нижче наводимо аналіз книги Лариси Подкоритової «Психологічні замальовки» за її жанровою специфікою і художніми особливостями.

У книзі Л. Подкоритової «Психологічні замальовки» присутні різноманітні твори, що за жанровою специфікою варто розглядати у контексті автобіографічної, мемуарної літератури, філософських есе, гумористичних казок. У цілому, книга написана у синтетичному художньо-документальному жанрі: авторка поєднує наукові факти та життєві історії із художньою інтерпретацією.

Письменниця у передмові резюмує, що у книзі зібрані й упорядковані дописи, які протягом кількох років оприлюднювалися на сторінках соціальної мережі Facebook. Тексти об'єднані у 8 тематичних циклів:

1) «Психологічні замальовки, або про психологію з любов'ю» – 30 есе про психотерапію, психологів, світ психічного, стосунки тощо (разом 30 «замальовок»);

2) «Про користь некорисного» присвячено аналізу емоцій, які визначаються у науковій літературі як «негативні» і зазнають відповідного ставлення з боку людей, зокрема їхнього табування, труднощів із проживанням

і усвідомленням (сум, гнів, огида, страх, тривога тощо) (10 історій, а також «маленька передмова» і «маленька післямова»);

3) «Записки трудоголіка» – 21 есе про прояви і наслідки трудоголізму та способи його подолання;

4) «Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди» – 16 есе про способи дослідження психологічних ресурсів людини, джерела ресурсів, способи самопомоги, тут також є «маленька передмова»;

5) «Філософські замальовки» – 18 текстів, які висвітлюють ставлення авторки до Бога, сенсу життя, творчості.

6) «Кара&тинні замальовки», по суті, є продовженням «Філософських замальовок» і виникли внаслідок творчої ініціативи психотерапевтки Людмили Крюченкової під час локдауну 2020 р. Містить лише 3 тексти і «маленьку передмову»;

7) «Психологічні розваги» – це 4 гумористичних тексти на психологічну тематику, а також імпровізовані три тести-жарти та психологічна вправа;

8) «Автопортрет» – містить найбільш особисті тексти-самоаналізи (16 есе), а також «маленьку передмову».

Маленькі передмови, що наявні у 4 з 8 розділів є зверненням авторки до читачів і читачок із роз'ясненнями щодо змісту і походження цих розділів.

З огляду на запропоновану у підрозділі 1.2 класифікацію жанрових різновидів літератури факту, ми можемо виокремити такі жанрові особливості творів Л. Подкоритової.

У кожному циклі творів уміщені тексти, у яких авторка звертається до окремих подій власного життя, рефлексій, відкриттів свого внутрішнього світу. Також тексти творів, з огляду на зацікавлення психологією і значний практичний досвід у цій сфері, містять рекомендації читачеві: «Я веду щоденники більшу частину свого життя. Нерідко вони допомагали мені впоратися з дуже складними почуттями і важкими думками. Зараз я викладаю вибіркову дисципліну «Основи самопізнання», де пропоную своїм студентам розробити проєкт щоденника

самопізнання і вести його протягом усього семестру, а потім проаналізувати, як їм із тим було. Хтось уже досвідчений у цій справі. Хтось – у захваті від нового досвіду і хоче ще. Хтось відверто пише, що ведення щоденника було справжнісінькою мукою, і більше ніколи-ніколи так не робитиме.» [44, с. 12]

Твори з найбільшого циклу «Психологічні замальовки, або про психологію з любов'ю» містять міркування авторки про психотерапію, психологів, психологічні явища і проблеми. Так, у тексті «Психотерапія – це хірургія» Л. Подкоритова використовує порівняння процесу психотерапевтичної роботи із тривалою хірургічною операцією: «...психотерапія – це боляче. Так само, як будь-яка операція, необхідна для збереження чи відновлення нашого життя, здоров'я, якості існування» [44, с. 45]. В іншому дописі – «Невидимі втрати» – авторка міркує про нездійснені плани, бажання, мрії, та пропонує рекомендації щодо роботи з ними: «час від часу робіть ревізію власних бажань <...>; визнайте, що все це нездійснене – нездійсненне <...>; попросіть з вашими нездійсненими <...>; відгорюйте цю втрату <...> [44, с. 37-38]. Цей розділ, за класифікацією психологічної літератури нонфікшн містить твори як пізнавальної, так і розвивальної літератури. У творах часто вживаються гумор і легка іронія, використовуються приклади з життя та порівняння з непсихологічними явищами.

Далі наводимо більш детальний аналіз одного з есе цього циклу «*Про любов... до себе*» [44, с. 26].

Цей текст можна аналізувати як есеїстичний твір із елементами філософської рефлексії, що порушує важливу тему самоідентифікації, міжособистісної любові та самооцінки через призму соціокультурного контексту. Розглянемо його з кількох літературознавчих аспектів.

Основна тема тексту – любов до себе як складова гармонійного існування людини. Авторка досліджує, як досвід дитинства та соціальне середовище формують здатність людини любити себе. Проблематика твору охоплює: травми недолюбленості, які формуються в дитинстві; відмінності між поколіннями у сприйнятті любові; взаємозв'язок між любов'ю до себе та любов'ю до інших.

Л. Подкоритова підкреслює, що любов до себе – це не лише модна тенденція, а складний процес усвідомлення власної цінності через примирення з минулим.

Текст побудований за принципом логічної розгорнутої рефлексії:

Експозиція: авторка вводить читача в контекст сучасного розуміння любові до себе через популярні гасла.

Основна частина: аналізується взаємозв'язок дитячого досвіду з любов'ю до себе. Тут подано приклади конкретних ситуацій, що демонструють, як неправильне трактування дій батьків може формувати подальші психологічні труднощі у дітей.

У кульмінації авторка звертається до історичного контексту та робить акцент на недолюбленості старших поколінь.

Як розв'язка у тексті запропоновано новий підхід до любові – як ресурсу для повноцінного життя і взаємодії з іншими.

Текст написаний у стилі публіцистичної есеїстики із сильною емоційною насиченістю. Його особливості:

– образність: у тексті використані метафори, наприклад, «скарбощукання у надрах недолюбленої душі» або «вирощувати любов, як вибагливу квітку»;

– інтонація: переважає розмовний тон, що створює ефект довірливої розмови із читачем;

– використання елементів іронії («і прийми ванну з пінкою») робить текст більш динамічним;

– риторичні запитання: створюють рефлексивний характер і залучають читача до діалогу.

Л. Подкоритова апелює до гуманістичних цінностей: розуміння, співчуття, самореалізації. Вона акцентує увагу на досвіді різних поколінь, закликаючи до емпатії щодо батьків, які через обставини не могли любити своїх дітей «правильно». Це спрямовує читача на усвідомлення власної відповідальності за формування любові до себе.

Авторка вписує проблему любові до себе в ширший соціокультурний контекст: історичні травми, зокрема наслідки воєн, голодомору та бідності, які формували попередні покоління. У такий спосіб, любов до себе стає символом переходу від виживання до усвідомленого життя.

Головна ідея твору полягає в тому, що любов до себе – це не даність, а результат внутрішньої роботи над собою, яка вимагає прийняття минулого, розуміння інших і усвідомлення власної цінності. Ця любов стає основою для побудови здорових стосунків із іншими.

У цілому, за жанром, це есе, що розкриває актуальні для сучасного суспільства проблеми і пропонує оптимістичний шлях їх вирішення. Текст спрямований на залучення читача до самоаналізу та розуміння важливості любові до себе як основи для повноцінного життя.

Цикл *«Про користь некорисного»* є найбільш тематично цілісний і присвячений психічним явищам, які зазвичай табууються і стигматизуються у сучасному суспільстві: тривога, гнів, образа, сум, лінь, заздрість, роздратування, страх, огида. Тексти містять відсилки не лише наукових досліджень з психології, а й до етимології українських слів, що позначають вище наведені психічні стани. За загальною спрямованістю, есе з цього циклу можна назвати науково-популярними. Далі наводимо більш детальний аналіз твору *«Лінь»* [44, с. 61].

Це філософсько-есеїстичний твір, у якому бачимо міркування над природою лінощів і їхнім впливом на людину. Л. Подкоритова розглядає лінь не лише як негативне явище, а й як показник глибших проблем, пов'язаних із мотивацією, сенсом, емоціями та енергетичним станом людини. Основна тема – осмислення лінощів як феномена, що впливає на поведінку і життєдіяльність. Головною проблематикою тут є: причини лінощів (брак стимулу, сенсу, інтересу, енергії); самоусвідомлення та рефлексія як засіб боротьби з лінощами; співвідношення між бажанням, необхідністю і можливістю дії. Авторка не засуджує лінь, а пропонує розглянути її як маркер внутрішніх потреб і труднощів.

Текст має логічну композицію, побудовану у формі роздуму:

– вступ: постановка питання про природу лінощів і гумористичний натяк на їхню позитивну роль («рушій прогресу»);

– основна частина: авторка наводить чотири можливі причини лінощів із поясненням кожної;

– висновок: наведено рекомендації для аналізу причин власної ліні, зокрема за допомогою практичних методик (квадрат Декарта, перелік плюсів і мінусів).

За жанровою приналежністю цей твір ми відносимо до розмовного есе з елементами філософських рефлексій. Підкресленням цієї думки є продумана система художніх засобів і стильових ознак, серед яких виокремлюємо:

– простоту і доступність: використання зрозумілих, близьких до повсякденного спілкування формулювань («ліньки навіть бінокль у їх бік спрямовувати»);

– іронію та легкість: авторка не драматизує проблему, а ставиться до неї з певною часткою гумору, що залучає читача («суцільний слом»);

– риторичні питання, які залучають читача до активного співучасті у роздумах («А чому я це маю хотіти робити?»).

Текст має виражені гуманістичний і філософський аспекти. З одного боку, він спрямований на розуміння і прийняття власних слабкостей, закликає до самоаналізу без осуду. Л. Подкоритова наголошує, що лінь може бути показником глибших проблем, а не лише негативною рисою характеру. Таким чином, твір сприяє розвитку саморефлексії та самодопомоги. З іншого боку, авторка звертається до екзистенційної проблематики – пошуку сенсу та гармонії між внутрішніми потребами і зовнішніми обставинами.

Текст перегукується із сучасним контекстом, у якому поняття «лінь» часто стигматизується. У ньому можна побачити відповідь на сучасні виклики культури продуктивності та «успішного успіху», де авторка наголошує на необхідності відпочинку та збереження енергії.

Головна ідея твору: лінь – це не ворог, а сигнал, який закликає до аналізу власних потреб, мотивації та актуального стану. Усвідомлення причин лінощів може стати першим кроком до їх подолання та особистісного розвитку.

У підсумку можна сказати, що твір «Лінь» є філософським есе, що аналізує лінь як багатогранний феномен. Він поєднує іронію, практичність і філософську глибину, спонукаючи читача до рефлексії та свідомого підходу до власного життя.

У циклі «Записки трудоголіка» подано серію творів, присвячених значенню праці та відпочинку у житті людини. Переважно іронічні, вони однак порушують важливі питання дисбалансу між роботою і дозвіллям у житті сучасної людини, невміння дбати про себе, своє ментальне і фізичне здоров'я, гонитву за успіхом. Ці тексти можна назвати іронічними есе, які засновані на особистому досвіді авторки. З цього циклу ми наводимо більш детальний аналіз твору «Робота і війна» [44, с. 89-91], як такого, що найбільше відповідає духу сьогодення.

Текст «Робота і війна» є прикладом публіцистичного жанру, що поєднує елементи есеїстики, особистих рефлексій і практичних порад. У ньому розглядається важлива тема – роль праці в умовах війни, її позитивні й негативні сторони для психіки, фізичного стану та соціальної функціональності людини.

Основна тема тексту – взаємозв'язок праці, війни та особистої стійкості. Л. Подкоритова зосереджується на подвійній ролі роботи в житті людини під час війни: з одного боку, це спосіб заземлення, самопідтримки та внесок в економіку країни, з іншого – ризик перевтоми та психологічного виснаження.

Ідея тексту – підкреслити важливість балансу між працею і відпочинком як ключа до збереження здоров'я, продуктивності та емоційної рівноваги. Також важливим є акцент на соціальній відповідальності, що проявляється у волонтерстві та економічній активності.

За своїми жанровими особливостями текст має риси:

- 1) есеїстики – особисті спостереження, рефлексії автора, суб'єктивність викладу;
- 2) мотиваційної літератури – поради, що спрямовані на читача, заклик до дії;
- 3) аналітичного дискурсу – Л. Подкоритова аналізує власний досвід, робить висновки і формулює рекомендації.

Текст структурований логічно:

- 1) у вступі розкрито позитивний вплив роботи на людину під час війни;
- 2) в основній частині подано аналіз ризиків трудоголізму та способів їх подолання. Тут авторка використовує перелік наслідків перевтоми, що дозволяє розкрити проблему на фізичному, емоційному і когнітивному рівнях;
- 3) у якості висновків пропонуються практичні поради та підсумок щодо важливості балансу між працею і відпочинком.

Для увиразнення головної думки твору слугує система художніх засобів:

- 1) метафори: «трудовий “запій”» і «трудовий “алкоголь”» передають ідею неконтрольованої залежності від роботи; «похмілля» і «розсіл» – образні назви стану перевтоми та пошуку відновлення;
- 2) риторичні прийоми: паралелізм – структура речень часто симетрична, що додає тексту ритмічності; повтори – акцент на ключових поняттях («робота», «відпочинок», «війна») створює логічну єдність;
- 3) емоційна інтонація – авторка звертається до читача дружнім і турботливим тоном, що підвищує довіру.

Твір «Робота і війна» є характерним прикладом літератури воєнного часу, де особиста рефлексія переплітається з широким соціальним контекстом. Він відображає новий тип героя – звичайної людини, яка не лише бореться з реаліями війни, але й активно шукає способи виживання і допомоги собі та іншим. Твір демонструє, як суспільна криза впливає на особистість, змушуючи шукати нові стратегії адаптації. Він також підкреслює роль роботи як соціального явища, що підтримує економіку і є частиною колективної боротьби.

Проаналізований текст є зразком публіцистики, що поєднує особисте і суспільне. Він має мотиваційне і практичне значення, звертаючи увагу на баланс між працею і відпочинком як основу стійкості під час кризи.

Тексти з циклу «Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди» є логічним продовженням «Записок трудоголіка». Більшість з них була створена на замовлення ГО «Інститут психології здоров'я» для розвитку Facebook-сторінки

організації. Цей розділ є найбільш еkleктичним за жанровою представленістю творів, так серед них є:

– психологічні вправи («Досліди свої ресурси», «Турбота про інших як турбота про себе», «Бажати і/чи вірити?»);

– конкретні рекомендації щодо психологічної самопомоги («10 простих помічних речей, про які ми знаємо, але забуваємо», «Планувати відпочинок», «Творити свої ритми»);

– поезія у прозі («Осінь як ресурс», «Зима як ресурс», «Весна як ресурс», «Літо як ресурс»);

– філософські есе («Дари смерті», «Кладовище як... ресурс»);

– автобіографічні тексти-рефлексії («Ресурс як самозбереження», «Корисні звички під різним кутом», «Головний ресурс»).

З цього циклу ми більш детально проаналізуємо текст *«Маленька чайна церемонія»* як найбільш синтетичний за своєю жанровою специфікою: на нашу думку він містить елементи кожного із вище наведених жанрів.

Цей твір належить до есеїстичного жанру, який поєднує рефлексивність, образність і дидактичний характер. Л. Подкоритова використовує метафоричний потенціал чаю для розкриття філософських і життєвих цінностей.

Тема тексту – роль чаю як символу неспішності, гармонії і уважного ставлення до моменту. Чай тут постає не просто напоєм, а метафорою способу життя, у якому важливі спокій, усвідомленість і цінування деталей.

Авторка закликає наслідувати філософію чаю: бути неквапливими, цінувати миті та дотримуватись гармонії у всьому. У житті, як і в приготуванні чаю, важливі баланс та увага до деталей.

За жанровими особливостями цей текст має риси:

1) есе – авторські рефлексії та суб'єктивні враження;

2) філософської замальовки – спроба через буденне явище передати універсальні ідеї;

3) мотиваційного тексту – прихований дидактизм у вигляді порад і спонукання до змін у повсякденному житті.

На початку авторка встановлює зв'язок між власним життям і чаєм, створюючи інтимну атмосферу та вводячи ключовий образ, далі зупиняє увагу на трьох аспектах філософії чаю (неквапливість, вчасність, смакування) подано через чітку і структуровану систему, а також наостанок бажає читачам «приємного чаювання» і завершує текст легким і оптимістичним акордом.

Образ чаю тут є метафорою гармонійного життя. Для більш глибокого розкриття тема Л. Подкоритова використовує прийом персоніфікації: «Чай не терпить поспіху» – порівняння чаю з людиною, що має власний характер; «Чай втратить свою чарівність» – метафора, яка підкреслює важливість своєчасності.

Текст перегукується із традицією японських чайних церемоній, де увага приділяється кожній деталі. Авторка через простоту і щоденність чаювання показує можливість знайти спокій і гармонію навіть у найбільш буденних моментах життя.

У тексті можна визначити кілька вимірів:

1) особистий вимір: текст демонструє, як звичайна дія – приготування чаю – може стати медитативною практикою, що допомагає знайти баланс у житті;

2) філософський вимір: через простий образ чаю авторка порушує універсальні питання про вміння насолоджуватись моментом і жити усвідомлено;

3) культурний вимір: текст нагадує про цінність малих ритуалів, які мають глибоке значення для нашої культури та духовного розвитку.

Узагальнюючи, стверджуємо, що «Маленька чайна церемонія» – це філософське есе, яке закликає звертати увагу на прості, але глибокі моменти життя. Воно гармонійно поєднує образність, практичність і життєву мудрість, надихаючи читача знайти свою власну «чайну церемонію».

Твори циклу «Філософські замальовки», на нашу думку, тяжіють до жанру поезій у прозі. Для створення особливої атмосфери, настроєвості авторка вдається до творчого експерименту. Художнє мислення Л. Подкоритової є унікальним і демонструє її експериментальний підхід до форми та змісту. У цьому жанрі вона виявляє особливу майстерність у передачі складних

внутрішніх станів людини, природи та світу через лаконічні, символічно насичені образи. Мініатюрна форма дозволяє сконцентрувати увагу на головному, не розпорошуючись на зайві деталі. Кожен образ наповнений емоцією, що викликає сильний вплив на читача. Письменниця активно використовує образи-алегорії, через які передає філософські й психологічні ідеї. Пейзажі, явища природи чи зміни сезонів часто є алегоріями внутрішнього світу героїв. «Послухай-но дерево.

Послухай його...

Чуєш: воно шепоче до тебе, говорить вітром у листі та пульсом кори.» [44, с. 124].

Нижче наводимо більш детальний аналіз тексту *«Бог – це творчість»* [44, с. 128], який відображає один з аспектів світогляду авторки.

Цей текст є філософсько-есеїстичним роздумом про сутність творчості як універсального аспекту людського буття і її зв'язок із божественним началом. Л. Подкоритова через короткі тези й риторичні запитання пропонує читачеві переосмислити значення творчості як основного елементу життя.

Провідною темою твору є творчість як прояв божественної сутності людини та основа її духовного розвитку. Основна ідея твору у тому, що людина, створена за подобою Бога, є творцем, а усвідомлення та реалізація свого творчого потенціалу – це шлях до самореалізації та наповнення сенсом життя. Авторка стверджує, що творчість не обмежується мистецтвом, а є універсальним принципом, який пронизує всі сфери людської діяльності – від стосунків до самотворення.

За жанровими особливостями цей текст містить ознаки:

1) есе: текст побудований як особисті рефлексії авторки, що закликають до діалогу з читачем;

2) філософський текст: містить короткі тези, що висловлюють загальнолюдські істини;

3) мотиваційний текст: спонукає читача і читачку до усвідомлення власного творчого потенціалу.

Головною тезою є те, що творчість є проявом божественного в людині. Надалі авторка розмірковує й аргументує, розкриває ідею універсальності творчості. Для підтвердження цієї думки у тексті можна побачити перелік прикладів творчості: список підкреслює багатогранність цього явища та його прояви у повсякденному житті;

Серед художніх засобів, використаних у тексті, можна виокремити такі:

1) риторичні прийоми: риторичні запитання («У чому ваш дар творчості?») спонукають до особистого осмислення; повтори («Бог є творцем. Отже, людина є творцем.») підкреслюють зв'язок людини з божественним началом;

2) метафори: «Творчість – це усталене налаштування» – метафоричне визначення творчості як внутрішньої сутності людини; «Творити себе щодня» – образ, який акцентує на саморозвитку;

3) градація: у переліку видів творчості («Стосунки, настрої, знання... Себе») від простих до більш абстрактних понять.

Для тексту притаманні лаконічність і тезовість: короткі, майже афористичні речення роблять текст насиченим змістом.

Текст має відчутний вплив філософської думки епохи Відродження, коли людина і творчість розглядалися як прояв божественної сутності. У ньому також відчутний дух екзистенціалізму ХХ століття з його прагненням знайти сенс у повсякденному житті через особисту діяльність.

Значення й актуальність твору:

1) особистий вимір: текст закликає кожного усвідомити свій унікальний дар і знайти в ньому сенс життя. Він актуальний у сучасному світі, де самореалізація є одним із найважливіших питань;

2) філософський вимір: авторка осмислює творчість як основний механізм людського буття, який не обмежується вузькими рамками мистецтва;

3) мотиваційний аспект: текст надихає читача на пошуки своїх талантів і творчих проявів у найширшому сенсі.

У цілому, «Бог – це творчість» – це глибокий філософський роздум, який поєднує релігійні, духовні й гуманістичні ідеї. Текст надихає на переосмислення

поняття творчості та її значення у повсякденному житті, закликаючи до самореалізації як ключа до духовного розвитку та гармонії.

Цикл *«Кара&тинні замальовки»* є найкоротшим з усіх, наведених у *«Психологічних замальовках»* – він містить лише три есе, які за своєю тематичною спрямованістю, жанровою своєрідністю і художньою стилістикою подібні до текстів з розділу *«Філософські замальовки»*. Вони, однак, винесені в окремий розділ у зв'язку з історією їхнього виникнення: участь у літературно-творчій естафеті у соціальній мережі Facebook під час локдауну через COVID-19 у 2020 році за ініціативи хмельницької психологині-психотерапевтки Людмили Крюченкової. Всі три тексти тяжіють до поезії у прозі і відображають світогляд авторки. Вони з'єднані спільною темою часу, простору, смерті та життя, через що вони утворюють своєрідну філософсько-рефлексивну тканину. Кожне есе розглядає зазначені складові через різні концепти та з різних точок зору, утворюючи діалог між філософією і психологією.

Тексти мають характер есеїстичних роздумів з елементами психологічної рефлексії та філософських пошуків. Використання емоційно насиченого, інтимного тону надає кожному з текстів особливого особистісного відтінку, відображаючи не лише інтелектуальний процес, але й глибокі переживання авторки в умовах глобальної кризи. Кожне есе має лаконічну структуру, наповнене метафорами, запитаннями та літературними прийомами, що підкреслюють невизначеність і багатогранність теми.

У всіх текстах ключовою є тема часу, але у кожному авторка розглядає її по-іншому. Так, у першому есе (*«Час»*) авторка досліджує динаміку часу, що набуває емоційних характеристик, він то тече швидко, то сповільнюється, викликаючи відчуття тотальної невизначеності. Друге есе (*«Ми.Ті...»*) концентрується на важливості миттєвих моментів, зображаючи їх як суттєві частини нашого існування, що часто залишаються непоміченими. Останнє есе (*«Життя. To Be Continued»*) заглиблюється у філософські концепції смерті та її місця у житті людини, розглядаючи кілька варіантів подальшого існування після смерті, що спричиняє психологічний вплив на сприйняття реальності.

Усі тексти мають глибокий психологічний підтекст, де авторка звертається до теми самоусвідомлення, екзистенційних страхів і пошуків сенсу. Карантин і пандемія спонукали певні переживання і роздуми авторки, що проявляються через емоційний підхід до аналізу тем часу і смерті. У циклі «Кара&тинні замальовки» переплітаються емоційна динаміка з філософськими категоріями, що розширюють сприйняття світу й існування.

Детальніше проаналізуємо *текст* «*Ми.Ті...*» [44, с. 142].

Твір виявляє час як елемент, що формує наше існування, де кожна мить має свою вагу, що іноді залишається непоміченою. Цей підхід до часу як філософського та психологічного феномену дозволяє глибше заглянути у сутність буття, де кожен момент є частиною нескінченного процесу.

У тексті «*Ми.Ті...*» час представлений як не просто вимір, а як окремі миті, що є основними складовими людського життя. Тут час представлений як квант, одиниця, що не зводиться до традиційного уявлення про лінійний рух вперед. «Мить» – це ядро існування, у якому вирішуються ключові моменти життя, від народження до смерті. Авторка надає митям особливу роль, роблячи їх основними будівельними цеглинками життя. Це концептуалізує людське існування як низку важливих моментів, кожен з яких є унікальним і визначальним.

Текст наповнений експресивними метафорами («кварки часу», «частки матерії»), що створюють відчуття безмежного, постійно змінюваного потоку. Усе це слугує для підкреслення невидимості і непостійності часу. Л. Подкоритова наголошує на тому, що ми не можемо контролювати ці миті, і вони постійно вислизають від нашого розуміння. Ці «кварки», або частинки, існування створюють уявлення про безперервний процес життя, в якому має вагу кожна миттєвість.

Текст активно працює з ідеєю важливості миті в контексті життя людини. Авторка наголошує, що кожен вибір, кожен момент здатен змінити хід подій, що підсилює значення миті в житті кожної людини, хоча вона може залишитися

непоміченою. Це розширює філософське бачення часу, де важливі не лише великі події, а й маленькі миті, що можуть бути визначальними.

Стиль тексту є ліричним, з певними елементами гіперболізації та емоційної виразності. Л. Подкоритова використовує риторичні питання («Звідки ти знаєш, яку саме вірогідність запускає кожна із нас?»), щоб стимулювати рефлексію читача, запрошуючи до співпереживання із самим процесом буття. Застосовуються короткі фрази і множення пауз, що підсилює ефект глибокої філософської розмови, де читач лише починає усвідомлювати свою роль у житті.

Розділ *«Психологічні розваги»*, як і *«Проресурсні замальовки, або ресурси всюди»*, на нашу думку є досить еkleктичним за жанровістю. Тут наявні тексти суто художні (вигадані): *«43-й»*, *«Опис випадку з однією Королевою»*, *«Мовленнєві дослідження української кухні»*, *«Опис випадку із Коцієм Безсмертним»*, психологічна вправа *«Вправка для душі»*, психологічні тести-жарти (*«Дорога»*, *«Калюжка і Ко»*, *«Як ви їсте тортик?»*).

Тексти з розділу *«Психологічні розваги»* оригінально поєднують гумор, іронію та психологічні спостереження. Кожен з творів є своєрідною мініатюрою, що показує типові ситуації або стереотипи через призму психологічних практик і невеличких життєвих деталей. Тексти викликають роздуми, часто на межі абсурду, що дає їм особливий колорит і глибину.

У розділі подано психологічні рефлексії: авторка іронізує над сучасним психологічним світом, граючи з поняттями та стереотипами щодо психологічної допомоги, самопізнання і навіть психологічних тестів. Активно використовується гумор, який допомагає не лише розважити, а й показати психологічні особливості героїв, їхні проблеми та інтерпретації життєвих ситуацій. У багатьох текстах присутній елемент сатири на наукові, зокрема психологічні, тренди, що часто обіграються як абсурдні або неадекватні. Наявний виражений ігровий аспект: замість серйозних психологічних аналізів, ці тексти презентують гру з уявленнями та сприйняттями, що дає можливість читачеві розслабитись і відчувати себе частиною цієї гри.

У текстах розділу використано низку художніх прийомів, що слугують для створення комічного ефекту та вираження глибших психологічних тем. Розглянемо їх коротко.

Іронія – часто зустрічається як основний прийом, що додає сатиричного відтінку. Наприклад, у текстах про психологічні консультації, де королева та її претензії, ідеї про «справжнє просвітлення» (43-й чи 45-й розмір), а також тест «Дорога» використовуються для комічного осмислення надмірного або абсурдного підходу до психологічних ситуацій.

Гіпербола – зокрема у розповідях, таких як «Калюжка і Ко» або «Опис випадку з Кошієм Безсмертним», де персонажі, наприклад, Кошій, перебільшують свої емоції і їх значущість, зокрема в описах своїх «трагічних» втрат (спалені речі, поламані голки).

Психологічний гумор – багато текстів мають сатиричну й абсурдну природу через подання психологічних ситуацій, тестів і консультацій у карикатурному вигляді. Наприклад, у тесті про мовленнєві розвідки, що звучать як наукові дослідження, але водночас трактуються несерйозно або гіпертрофовано.

Гра з реальними та вигаданими елементами – у текстах поєднуються реальні психологічні терміни й практики з вигаданими або комічними ситуаціями. Наприклад, у «Описі випадку з однією Королевою», вигадана персонажка стає центральною фігурою для вивчення феномену нарцисизму, а її поведінка карикатурно відображає типові риси таких особистостей.

Антропоморфізація та метафори – наприклад, Снігова королева і Кошій Безсмертний – казкові персонажі, які ставляться в психологічну ситуацію. Використання метафор і символів (як у тесті «Калюжка і Ко» та «Як ви їсте тортик?») слугує для створення додаткового психологічного підтексту.

Тематична варіативність – тексти охоплюють різні теми психології, але роблять це крізь різні лінзи: казки, проєктивні тести-жарти, психологічні вправи. Це дає можливість читачу бачити зв'язок між внутрішнім світом і зовнішніми проявами особистості через символічні або абсурдні ситуації.

Гумор абсурду – використовується для підкреслення надуманості або комічних аспектів психологічних консультацій, тестів або щоденних ситуацій, що зазвичай сприймаються як серйозні.

Таким чином, основний прийом – це іронія і абсурд, які супроводжуються психологічними роздумами, що у результаті створює смішну, і водночас рефлексивну атмосферу.

Далі наводимо детальний аналіз тексту «43-й».

Поштовхом до створення тексту став поширений в інтернеті жарт: «Я не розумію людей, які носять не 43-й розмір взуття! Я пробував: всі інші або тиснуть, або спадають».

Відповідно, цей текст є сатирою на суб'єктивні норми і світогляди, що подаються і нав'язуються іншим як універсальні. По суті, це сатира на сучасний феномен блогерства, коли особистий досвід подається як єдино правильний і всезагальний.

Головна героїня, від імені якої ведеться розповідь, через запроваджені чоловіком норми (вибір взуття виключно 43-го розміру) проходить шлях від покірної дружини до сумнівів щодо них. Чоловік героїні постає як нарцисичний маніпулятор, що намагається нав'язати своє бачення розвитку. Він уособлює типового представника «псевдопсихології», яку часто можна зустріти в поп-культурі, де людей намагаються підлаштувати під певні стандарти.

У тексті активно використано гумор і абсурд. Мовний стиль тексту підтримує атмосферу абсурду, зокрема коли персонажі вирішують питання, що виглядають надуманими, наприклад, все той, самий чоловік який нав'язує дружині 43-й розмір, або гуру, що пропонує 45-й як «просвітлення». Це показує, що іноді люди можуть замінювати реальні проблеми надуманими теоріями.

Отже, текст не лише смішить, а й змушує задуматись про те, як зовнішні впливи можуть формувати нашу самоідентифікацію та життєві вибори.

Цикл «Автопортрет» відзначається глибиною авторської рефлексії, автобіографічністю. Л. Подкоритова у передмові зазначає: «Тексти, наведені нижче, найбільш особисті, бо вони – про мої стосунки із собою. Ділюся я ними з

надією, що вони надихнуть когось із вас на любов до себе, усвідомлення власної краси, визначення проявів вашого Я, подяку своїм батькам, прийняття свого тіла і віку, переосмислення минулого досвіду і того, що наразі сприймається вами як трудність. Цей розділ про те, що стосунки із собою складні та суперечливі, разом із тим, вони цікаві та надихаючі» [44, с. 160]. У низці есеїв, вміщених у цьому розділі, нюансово розкриті особливі стани душі нараторки

Проаналізуємо більш детально останній у цьому циклі й усій збірці *текст «Тато»* [44, с. 181-182], присвячений пам'яті померлого у 2023 році батькові Л. Подкоритової.

Цей текст – емоційний, глибокий і дуже особистий спогад, який передає багато аспектів стосунків між авторкою і її батьком. Основні літературні характеристики включають використання безпосередніх спогадів, деталізованих описів та емоційної напруги, що додає тексту щирості та інтимності.

Тема твору – це глибока подяка і спогади про батька. Авторка згадує не лише його фізичне присутність, а й передані ним знання, навички та цінності. Батько постає як особа, яка вплинула на формування особистості авторки, даючи їй «інструменти» для життя, а також як цікава особистість. Тема життя, смерті та продовження спадщини через спогади також є важливими в тексті.

Твір побудований у вигляді звернення до батька, де авторка по черзі описує спільно проведені миті та враження. Формат цього звернення допомагає створити відчуття діалогу, попри те, що батька вже немає серед живих. Структура також включає певні рефлексії, що нагадують монолог, роздуми про важливі моменти життя батька та їх вплив на життя авторки.

Батько в тексті є багатогранною постаттю. Його образ розкривається через конкретні дії і повсякденні моменти: навчання «давати здачі», заняття з шахів і фотографії, спільні спостереження зоряного неба. Водночас, батько залишається певною загадкою, що підсилюється не тільки його мовчанням щодо деяких питань, але і його несподіваною смертю.

Авторка пов'язує життя батька з числом «чотири», яке має символічне значення в контексті їхнього спільного життя, і це стає елементом своєрідної

сумної іронії. Такі моменти, як день смерті батька і його день народження, – всі прив'язані до цієї цифри, що вказує на глибшу метафору про непередбачуваність часу та життя. Така часово-просторова прив'язка наголошує на фатальності і циклічності життя.

Текст пронизаний емоціями смутку, любові, вдячності і невинуватих сподівань. Оскільки письмо відбувається після смерті батька, авторка переживає гіркоту від того, що не встигла завершити книгу, яку планувала написати за його життя. Це виражає не тільки особисту втрату, але й біль від того, що багато моментів у житті залишаються незавершеними або втраченими. Підсумкова частина з запитанням до батька – це своєрідний заклик до того, щоб через письменництво продовжити живу пам'ять про нього.

Мова тексту проста, але водночас глибока й емоційно насичена. Деталізація, яка спостерігається у згадках про конкретні моменти (телескоп, «Зеніт», плівки), створює живий, яскравий образ батька. Це допомагає читачу відчувати близькість до автора і його батька, а також розуміти значення кожного з таких моментів.

У цілому, текст «Тато» є проникливим зверненням до батька, в якому переплітаються особисті спогади, філософські роздуми та емоційний біль втрати. У ньому зображено не тільки конкретну людину, але й певний стиль життя, який батько передав своїй дитині, і тепер цей спадок існує в пам'яті.

Підсумуємо жанрові і художні особливості книги Лариси Подкоритової «Психологічні замальовки». Книга містить різноманітні за жанром твори: поезія у прозі, філософські есе, автобіграфічні твори, психологічні вправи та рекомендації, твори-рефлексії, казки, гумористичні оповідання, науково-популярні тексти тощо. Для багатьох творів притаманне ведення діалогу із читачем: звернення, запитання, пропозиція виконати ту чи іншу дію.

Протягом викладу свого творчого матеріалу авторка намагається поєднати наукові та філософські ідеї із практичною спрямованістю, інтерактивністю та гумором. В цілому, можна говорити, що використання гумору та іронії, а часом і

сатири є однією з найбільш виразних характеристик книги «Психологічні замальовки».

Серед інших таких особливостей варто відзначити:

- виразну автобіографічність (переважна більшість текстів заснована на професійному та життєвому досвіді авторки);
- рефлексивність (автора не стільки описує свій досвід, скільки аналізує, пояснює і використовує для допомоги іншим);
- емоційність, яка поживляє текст і робить його легшим для сприйняття;
- логічність і структурованість – всі тексти у книзі викладені за чіткою логікою, що створює гарну структуру змісту книги; наявна чітка і логічна структура і самих текстів, зокрема поради і пропозиції до читача і читачки подані після пояснення ідей, на яких вони засновані;
- активне використання художніх прийомів: метафори, епітети, риторичні запитання і відступи, персоніфікація, гіпербола, антропоморфізація, антитези, алегорії, повторення, діалоги, паралелізм, іронія, гумор, сатира.

У цілому, книга є поєднанням різножанрових есе, частина з яких належить до жанру психологічна нонфікшн література, а частина – ні. Зокрема до жанру психологічний нонфікшн можна зарахувати твори з розділів «Психологічні замальовки, або про психологію з любов'ю», «Про користь некорисного», «Записки трудоголіка», «Про-ресурсні замальовки, або ресурси всюди», а також більшість текстів з розділу «Автопортрет». Розділи «Філософські замальовки» і «Кара&тинні замальовки» об'єднують художньо-філософські тексти «поезія у прозі», а розділ «Психологічні розваги» містить жартівливі казки і тести-жарти, які є авторською вигадкою. Відповідно, однією з провідних рис книги «Психологічні замальовки» є жанрова еклетичність, об'єднана темою психології.

Висновки до розділу 2

У другому розділі наведено практичний аналіз сучасних психологічних творів нонфікшн за визначеними у першому розділі ознаками психологічної літератури нонфікшн. Були проаналізовані такі книги: Лариса Подкоритова «Психологічні замальовки» (м. Хмельницький); Валентина Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами» (м. Шепетівка); Тетяна Ляменко, Альона Маримонська «Жити ніколи не пізно» (м. Кам'янець-Подільський, м. Хмельницький). Було виявлено, що кожна з книг має ознаки психологічної літератури нонфікшн, але найменше їх у «Жити ніколи не пізно» (Т. Ляменко, А. Маримонська).

Детально проаналізовано жанрову своєрідність і художні особливості книги «Психологічні замальовки» Лариси Подкоритової та визначено її найбільш характерні особливості: жанрова синтетичність (поєднання елементів філософських есе, інтерактивних текстів, поезії у прозі, публіцистики, науково-популярного тексту), діалог із читачем та інтерактивність, іронічність, емоційність, рефлексивність, автобіографічність, структурованість, логічність, легкість викладу, поєднання філософських ідей і практичної спрямованості активне використання метафор, епітетів, порівнянь, гіпербол та інших художніх прийомів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено цілісний і комплексний аналіз особливостей сучасної літератури нонфікшн.

Визначити зміст поняття «література нонфікшн» у широкому і вузькому значеннях. У широкому значенні – це вся нехудожня література, включаючи есе, біографії, мемуари, листи, науково-популярну літературу тощо; у вузькому значення література нонфікшн – це документалістика.

Простежено історію становлення літератури нонфікшн і з'ясовано, що її витoki дуже давні, включаючи свідчення, сповіді, листи, літописи, але як літературний жанр дослідники визначають появу літератури нонфікшн з 60-х років ХХ століття. Зауважено, що сучасна українська література нонфікшн має виражену воєнну спрямованість, відображаючи дійсність у нашій країні з 2014 року.

Описано жанрову специфіку та художні особливості літератури нонфікшн. Зокрема описано її різні види і типи, наведено функції і значення для читача, виокремлено характерні особливості літератури нонфікшн.

Проведено аналіз книжкових інтернет-крамниць та виявлено, що літературу нонфікшн в Україні представлена переважно перекладеними виданнями, книг українського авторства суттєво менше.

Визначено зміст поняття «психологічна література нонфікшн» і змістові особливості цієї психологічної літератури: заснованість на професійному і/або життєвому досвіді автора чи авторки з епізодичними включеннями художнього вимислу і художніх прийомів; певна автобіографічність; опора на наукові факти і практичні випадки з психології; професійна підготовленість автора чи авторки у психології; спеціальна структурованість тексту відповідно до його провідної ідеї; практична спрямованість та інтерактивність; професійна етичність (академічна доброчесність і конфіденційність). Запропоновано типи психологічної літератури нонфікшн (пізнавальна, мотиваційна, розвивальна,

нонфікшн-самоаналіз) та визначено її функції (пізнавальна, або просвітницька, розвивальна, мотиваційна, психотерапевтична).

На основі визначених ознак психологічної нонфікшн літератури проаналізовано три книги: «Психологічні замальовки» Лариси Подкоритової, «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами» Валентини Бас і «Жити ніколи не пізно» Тетяни Ляменко й Альони Маримонської. Було визначено, що для всіх трьох проаналізованих книг притаманна виражена жанрова еkleктичність і заснованість на життєвому досвіді авторок. Дві з трьох книг (Л. Подкоритова «Психологічні замальовки» і В. Бас «Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами») більше відповідають ознакам психологічної нонфікшн книги, третя (Т. Ляменко, А. Маримонська «Жити ніколи не пізно») – менше.

Наведено детальний літературний аналіз книги «Психологічні замальовки» Лариси Подкоритової. Визначено її жанрову специфічність (синтетичність різних жанрів) та художні особливості (автобіографічність, іронічність, рефлексивність, інтерактивність та ін.).

Перспективи подальших наукових досліджень: окреслення чітких меж поняття «література нонфікшн»; дослідження переваг і труднощів дитячої літератури нонфікшн; визначення особливостей застосування психологічної літератури нонфікшн у педагогічній і психологічній практиці, зокрема бібліотерапії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. 6 причин, чому варто читати нонфікшн. URL: <https://litosvita.com/prychyny-chytaty-nonfiction/> (дата звертання: 16.10.24).
2. Алексєєв О. О. Перспективи розвитку жанру нонфікшн у сучасній французькій літературі. *Маріупольський молодіжний науковий форум: традиційні й новітні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів і молодих учених (30 березня 2021 р.) Маріуполь : МДУ, 2021. С. 94–95.
URL: https://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2021/mariupolskij_molodizhnij_naukovij_forum_2021.pdf#page=94 (дата звертання: 16.11.23).
3. Афанасьєв О., Василенко І. Література нонфікшн : до питання про специфіку. *Філософія та гуманізм*. 2021. 13. С. 4–10.
<http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/12070> (дата звертання: 16.11.23).
4. Бас В. Вагітна в 40. Жіночі історії дорослої мами. Київ : 7БЦ, 2022. 180 с.
5. Варикаша М. Гендерний дискурс у літературі non-fiction : монографія. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2013. 204 с.
6. Варикаша М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. Актуальні проблеми слов'янської філології. 2010. Вип. XXIII. Частина 3.
URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/38201/03-Varykasha.pdf> (дата звертання: 16.11.23).
7. Варикаша М. М. Секс і кохання у літературі нон-фікшн (гендерний аспект). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Філологічні науки. 2014. № 1. С. 133-141.
8. Воротченко В. О., Сітко А. В. Нон-фікшн як особливий феномен лінгвістичного перекладознавства. *Modern philological research: a combination of innovative and traditional approaches: Conference Proceedings*.

April 27–28, 2018. Tbilisi: Baltija Publishing, Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University. С. 96-99.

9. Галич О. Жанрова система документальної літератури. Документалістика на порозі ХХІ століття: проблеми теорії та історії : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (м. Луганськ, 18–19 вересня 2003 р.). Луганськ : Знання, 2003. С. 19–36

10. Галич О. А. У вимірах non-fiction : щоденники українських письменників ХХ століття : монографія. Луганськ : Знання, 2008. 200 с.

11. Герасименко Н. Non fiction у сучасній літературі: перевага чи недолік?(На матеріалі творів Б. Гуменюка «Блокпост», М. Матіос «Приватний щоденник...», Н. Розлуцького «Нотатки мобілізованого»). Літературний процес: методологія, імена, тенденції, 2020, 16: 16-22.

12. Головченко Н. «Блокпост», або Формула успіху Бориса Гуменюка. URL: <https://www.facebook.com/notes/nina-golovchenko/блокпост-або-формула-успіху-бориса-гуменю-ка/1658373594429884/> (дата звертання: 16.11.23).

13. Дубчак О. Про що може бути популярний нонфікшн. Промоція нонфікшн книги : відеолекція. URL: <https://app.litosvita.com/experiences/clmrxyrvh5bni08421ony5q62/program?activeTab=content&lessonId=clgxumhpzx78d0858ph7xroiz> (дата звертання: 15.05.2024).

14. Зелінська А. Біографічні видання як трендовий сегмент української книги нон-фікшн. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/soc/09may2016/69.pdf> (дата звернення: 04.02.24).

15. Зелінська А. Семантичні межі поняття «книга нонфікшн». Актуальні питання масової комунікації. 2015. № 18. С. 62–73. URL: <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=460506> (дата звертання: 16.11.23).

16. Зелінська, А. Українська біографічна книга нон-фікшн у розрізі проблемного підходу. Вісник книжкової палати. 2018. № 7. С. 15-21.

17. Іщенко О. Жанрові особливості сучасної літератури нон-фікшн (на прикладі книги «Мрія про Антарктиду» Маркіяна Прохаська). *Діалог: медіас-тудії*. 2023. № 29. С. 73-79.
18. Іщенко О., Коваленко А. Дифузія жанрів у сучасній літературі non fiction (за матеріалами «Щоденника артилериста» Г. Харченка (2019)). URL: http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/5845/1/Mazhara_2018_230.pdf. (дата звернення: 20.12.2023).
19. Кавун К. Книги нон-фікшн (non-fiction) та фікшн (fiction). URL: <https://isbn.com.ua/knigi-non-fikshn/> (дата звернення: 21.10.2024).
20. Касянчук В. О., Фіялка С. Б., Гончарук Т. Г. Планування діяльності видавництва нон-фікшн літератури в кризових умовах. *Технологія і техніка друкарства*. 2023. № 2 (80). С. 99-107.
21. Колінько О. П. Нонфікшн як особливий феномен сучасної белетристики. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2016. № 24 (2) С. 74–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2016_24%282%29__24 (дата звертання: 16.11.23).
22. Колошук Н. Г. Нефікційна література (документалістика) як маргінальне явище мультикультурного процесу сучасності: українська ситуація URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18489/25-Koloshchuk.pdf?sequence=1> (дата звертання: 16.10.24).
23. Колошук Н.Г. Табірна проза як літературний феномен ХХ століття (на матеріалі української, російської, білоруської та польської літератур) [автореферат. URL: <http://referatu.net.ua/referats/7569/171184>]
24. Кондратюк С. Г. Нон-фікшн для дітей: що, як, для чого. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 12. С. 19-22.
25. Кондратюк С. Г. Шляхи використання літератури напрямку нон-фікшн у закладах дошкільної освіти: інтегрований підхід. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2019. № 1 (324).

URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/4344> (дата звертання: 16.10.24).

26. Корольова К. С. Нон-фікшн журналістика в українському медіапросторі : кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2020. 97 с.

27. Косяк О. М. Особливості дослідження нон-фікшн у сучасному інформаційному просторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32 (71). № 4. Ч. 3. С. 199-204. DOI URL: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-3/33> (дата звертання: 17.10.24).

28. Кривенко В., Сітко А. Відтворення стилістично маркованої лексики у літературі жанру non-fiction. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 21. С. 140–144 URL: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/653> (дата звертання: 25.10.2024).

29. Кулінська Я. І. Концепт non-fiction у сучасній військовій літературі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. Том 32 (71). № 1. Ч. 3. 2021. С. 55-60. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/1_2021/part_3/1-3_2021.pdf#page=65 (дата звертання: 25.10.2024).

30. Кулінська Я. І. Нотатки війни від Л. Долик. *Література й історія* : матеріали Всеукраїнської наукової конференції (17–18 листопада 2022 р.). Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2022. С. 144-147. https://dspace.znu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/12345/17252/Literatura_y_istoriya_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=145 (дата звертання: 24.10.2024).

31. Лебедь О. Як перемогти лінощі та досягнути мети. Свічадо. 2021. 208 с.

32. Ляшенко Т., Маримонська А. Жити ніколи не пізно. 2020. 72 с.

33. Майнова О. Процес редагування нонфікшн видання: відеолекція. URL:

<https://app.litosvita.com/experiences/clmrxyrvh5bni08421ony5q62/program?activeTab=content&lessonId=clgxuqz48xbwy0858zu8czku3> (дата звертання: 31.05.2024).

34. Макієнко Н., Гершанов О. Шлях до зцілення: основи роботи з наслідками травматичних подій : посібник / Israel Trauma Coalition. Київ : 7БЦ, 2023. 120 с.

35. Мартиненко В. О. Дослідження особливостей читацької діяльності сучасних школярів 3-4 класів. *Актуальні проблеми та стратегії розвитку початкової освіти* : матеріали IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (16 травня 2024 року). Рівне : РДГУ, 2024 С. 24-26. URL: (дата звертання: 18.10.2024).

36. Нон-фікшн книги: що це і з чим їх їсти. <https://sparkmedia.com.ua/non-fikshn-knyhy/> (дата звертання: 20.01.2024)

37. Нон-фікшн література: що це таке і чому її варто читати : огляд нонфікшн літератури на 2024 рік. Капітал 360°. URL: Source: <https://capital360.com.ua/samorozvytok/non-fikshn-literatura-scho-tse-take-i-chomu-ii-varto-chytaty> (дата звернення: 25.11.2024).

38. Огар Е. І. Сучасна нон-фікшн для дітей: структурні та функціональні характеристики. *Наукові записки Української академії друкарства*. 2012. № 2. С. 41-47.

39. Озерна Д. Робота зі структурою нонфікшн книги. Створення науково-популярного видання для масової аудиторії : відеолекція. URL: <https://app.litosvita.com/experiences/clmrxyrvh5bni08421ony5q62/program?activeTab=content&lessonId=clgxup3aox9wy0858i6bqtd8r> (дата звертання: 24.05.2024).

40. Пилипців О. Сучасний нонфікшн: проблеми перекладу (на матеріалі видань «Нашого формату») : бакалаврська робота (035 «Філологія»). Український католицький університет. Кафедра філології. Львів : УКУ, 2022. 43 с. URL: <https://er.usu.edu.ua/handle/1/3422> (дата звертання: 16.11.23).

41. Подкоритова Л. О. Актуальність дослідження психологічної нон-фікшн літератури. *Progressive Opportunities and Solutions of Modern Scientific Potential* : XLI International scientific and practical conference. (October 2-4, 2024) Toronto, Canada. International Scientific Unity, 2024. С. 7-9.
42. Подкоритова Л. Варіативність сучасної нонфікшн літератури. *Поділля. Філологічні студії* : електронний збірник наукових праць. Головний редактор М. Торчинський. Хмельницький, 2024. Вип. 17. Т. II. С. 97-102.
43. Подкоритова Л. Особливості індивідуальної і групової психокорекції : лекція. Хмельницький, 2024. 31 с.
44. Подкоритова Л. Психологічні замальовки. Хмельницький : ФОП Сторожук О. В., 2024. 192 с.
45. Потоцька Н. Як читати нонфікшн : відеолекція. URL: https://drive.google.com/drive/mobile/folders/1A04pHpyEMz3t9HVCMhzbY2nNRcvOk00D?usp=drive_link (дата звертання: 15.10.2024).
46. Приймак І. В., Подкоритова Л. О. Дослідження читацьких інтересів щодо психологічної літератури нонфікшн. *Collection of Scientific Papers with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference «Scientific Exploration: Bridging Theory and Practice»* (December 9-11, 2024. Berlin, Germany). European Open Science Space, 2024. С. 29-32.
47. Приймак І., Подкоритова Л. Загальна характеристика нонфікшн літератури як сучасного жанру. *Key Aspects of the Development of Scientific Research in Modern Conditions* : XLV Міжнародна науково-практична конференція. 30 жовтня – 1 листопада 2024. Констанца, Румунія. 2024. С. 36-40.
48. Психологічний нонфікшн: книги з психології, які варто прочитати. URL: <https://laboratory.ua/blog/psychologichnyj-nonfikshn-knygy-z-pshologii-yaki-var-to-prochytaty> (дата звертання: 17.11.2024).
49. Психологічний селфгелп нонфікшн на (майже) будь-який випадок. URL: [життяhttps://vivat.com.ua/blog/dobirka-nonfikshnu-dlia-samodopomohy/#gs.iaqzdn](https://vivat.com.ua/blog/dobirka-nonfikshnu-dlia-samodopomohy/#gs.iaqzdn) (дата звертання: 17.11.2024).

50. Реальність кличе: 14 найкращих нон-фікшн книг року українською. URL: <https://www.village.com.ua/village/knowledge/knowledge-2020/305309-realnist-kliche-14-naykraschih-non-fikshn-knig-roku-scho-viyshli-ukrayinskoju> (дата звертання: 17.11.2024).

51. Семків Р. Як почати писати нонфікшн. Концепція майбутнього нонфікшн видання : відеолекція. URL: <https://app.litosvita.com/experiences/clmrxyrvh5bni08421ony5q62/program?activeTab=content&lessonId=clgxunfrsx85q0858m7m2vc4w> (дата звертання: 17.05.2024).

52. Сінченко О. Д. Формування світоглядних уявлень студентів крізь призму літератури нон-фікшн. *Scientific and pedagogic internship «Organization of the educational process in the area of philological sciences: a global experience and national practice»* : Internship proceedings, November 16–December 28, 2020. С. 69-71. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39353/> (дата звертання: 17.10.2024).

53. Українського нонфікшну стає багато, і він добрий – засновники KBU Awards : Інтерв'ю засновників KBU Awards про розвиток українського нонфікшну. Читомо. URL: <https://chytomo.com/ukrainsko-ho-nonfikshnu-staie-bahato-i-vin-dobryj-zasnovnyku-kbu-awards/> (дата звернення: 25.11.2024).

54. Фіялка С., Штефан А. Професійні ролі сучасного редактора пізнавальної літератури для дітей молодшого шкільного віку. *Технологія і техніка друкарства*. 2020. № 4 (70). С. 72-81. URL: <http://ttdruk.vpi.kpi.ua/article/view/227610> (дата звертання: 17.10.2024).

55. Фуркало В. І. Типологія і філософська проблематика документальної літератури. 2018. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/10097/1/Dokumentalna_literatura.pdf (дата звертання: 17.10.2024).

56. Чикалова Т. Г., Льода О. Є. Дитячий нон-фікшн як засіб розвитку наскрізних умінь молодших школярів. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XVIII Міжнародної науково-

практичної конференції, м. Київ; Тарту, 07 лютого 2022 р. Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С. 405-409. URL:

https://www.researchgate.net/profile/Volodymyr-Bondar-2/publication/358378314_NACIONALNI_MENSINI_U_CIFROVU_EPOHU_TALLINNSKI_REKOMENDACII_OBSE/links/61feaffa1674b45977c84847/NACIONALNI-MENSINI-U-CIFROVU-EPOHU-TALLINNSKI-REKOMENDACII-OBSE.pdf#page=406

(дата звертання: 22.10.2024).

57. Штейнбук Ф. Письмо про війну-онлайн: фікшн vs нонфікшн. *Bibliotekarz Podlaski*. 2023. № 61 (4). С. 305-322. URL: <https://bibliotekarzpodlaski.pl/index.php/bp/article/view/863> (дата звертання: 22.10.2024).

58. Шутяк Л. М. «Новий журналізм» у медійному дискурсі України: генеза та жанрово-стилістичні ознаки : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. : 27.00.04. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.

59. Що таке нонфікшн і навіщо він потрібен дітям? URL: https://vivat.com.ua/blog/shcho-take-non-fiction/?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwpvK4BhDUARIsADHt9sQ_e2q7r62rfpqkDaOVyyhBzHQdk9cjwS_Y5jSzRMUeG1Ra4hOOXQIaAiNIEALw_wcB#gs.gpx0a1 (дата звертання: 22.10.2024).

60. Яремчук О. Робота над публіцистикою і репортажистикою : відеолекція. URL: <https://app.litosvita.com/experiences/clmrxyrvh5bni08421ony5q62/program?activeTab=content&lessonId=clgxyuq0r1xawv0858d9gpcpeq> (дата звертання: 29.05.2024).

61. Backman, A. 'But dragons don't exist, do they?': Preschoolers' focus in determining whether a picturebook is a non-fiction or not. *Journal of Early Childhood Literacy*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1177/14687984231161115> (дата звертання: 30.09.2024).

62. *Bending Genre: Essays on Creative Nonfiction* / M. Singer, N. Walker. New York, 2023. 344 p. URL:

https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=4NeVEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR1&dq=nonfiction&ots=F0eWgjE9JK&sig=0YcXiXeCBcZi5bo_MuFM_aLtkGc&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звертання: 25.10.2024).

63. Bernard S. C. *Documentary Storytelling. Creative Nonfiction on Screen*. 5th Edition. New York, 2022. 394 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003289678> (дата звертання: 23.10.2024).

64. Baldwin, J. *The price of the ticket: Collected nonfiction: 1948–1985*. Beacon Press, 2021. 704 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=TAK_EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA1&dq=nonfiction+literature&ots=3s4Nr69lay&sig=jVSpGL5M9fQ-WgCAjMO4vlq5rgU&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звертання: 23.10.2024).

65. Borich B. J. *Creative Nonfictions. A Companion to American Literature*. Chapter 28. 2020. P. 448-464. URL: <https://doi.org/10.1002/9781119056157.ch90>. (дата звертання: 25.10.2024).

66. Callahan C. M., Missett T. C. *Fiction and Nonfiction: Language Arts Units for Gifted Students in Grade 4*. 2017. New York : Routledge. 268 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781003235194> (дата звертання: 24.10.2024).

67. Campagnaro M., Goga N. Green dialogues and digital collaboration on nonfiction children's literature. *Journal of Literary Education*. 2021. № 4. P. 96–114. URL: <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/handle/11250/2789382> (дата звертання: 25.10.2024).

68. Dahy F. A., Karam, K. M. Potentials of Empathetic Stimuli in Creative Nonfiction: Zimbardo's The Lucifer Effect and Danner's Torture and Truth. *English Studies*. 2021. № 102 (4). P. 468–493. URL: <https://doi.org/10.1080/0013838X.2021.1928361> (дата звертання: 22.10.2024).

69. García-Carpintero M. Documentaries and the fiction/nonfiction divide. *Studies in Documentary Film*. 2021. № 15 (2). P. 163-174. URL: <https://doi.org/10.1080/17503280.2021.1923146> (дата звертання: 22.10.2024).

70. Graff J. M., Shimek Revisiting C. Reader Response: Contemporary Nonfiction Children's Literature as Remixes. *Language Arts*, Vol. 97. Issue 4. 2020. P. 223-234. URL: <https://doi.org/10.58680/la202030512> (дата звертання: 21.10.2024).

71. Harding S. Secular Trouble: Regulating Reality in Non-Fiction Literatures. *Christianity & Literature*. Vol. 69. No. 1. 2020. P. 126-137. URL: <https://dx.doi.org/10.1353/chy.2020.0007>. (дата звертання: 21.10.2024).

72. Hart J. *Storycraft: The Complete Guide to Writing Narrative Nonfiction*. Second Edition. London : University of Chicag Press. 2021. 269 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=Q3sgEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=nonfiction+literature&ots=UH3AddEYoW&sig=gDQR4GH9FI8hj_fm26G8uwNi58&redir_esc=y#v=onepage&q=nonfiction%20literature&f=false (дата звертання: 25.10.2024).

73. Harvey S. *Nonfiction Matters Reading, Writing, and Research in Grades 3–8*. New York & London : A Stenhouse Book, 1998. 248 p. URL: <https://doi.org/10.4324/9781032681849>: (дата звертання: 24.10.2024).

74. Hollis H. An investigation into the relationship between fiction and nonfiction reading exposure, and factors of critical thinking. *Scientific Study of Literature*. Volume 11. Issue 1. 2021. P. 108-141. DOI: <https://doi.org/10.1075/ssol.20014.hol> (дата звертання: 25.10.2024).

75. Hollis H. Readers' experiences of fiction and nonfiction influencing critical thinking. *Journal of Librarianship and Information Science*. 2023. Vol. 55 (1) P. 18–32 URL: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/09610006211053040> (дата звертання: 25.10.2024).

76. Laskava Y., Bondarenko V., Shulga O., Stasyk M., Stadnichenko O. Artistic Modelling of History in the Literature and Non-Fiction of a Post-Totalitarian Society. *Postmodern Openings*. 2021. № 12 (1Sup1). P. 228-237. URL: <https://doi.org/10.18662/po/12.1Sup1/281> (дата звертання: 25.10.2024).

77. Lass-Hennemann J., Sopp M. R., Ruf N., Equit M., Schäfer S. K., Wirth B. E., Micael T. Generation climate crisis, COVID-19, and Russian-Ukrainian-War: global crises and mental health in adolescents. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s00787-023-02300-x> (дата звернення: 07.02.2024).

78. Neville M., Marlatt R. “Literacy to me is about power”: reading book-length fiction and non-fiction texts in a disciplinary literacy teacher education course. *English Teaching: Practice & Critique*. 2022. № 21(4). P. 455-468. URL: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/ETPC-11-2021-0146/full/html> (дата звертання: 24.10.2024).

79. Non-fiction picturebooks. Sharing knowledge as an aesthetic experience / G. Grilli. Bologna. Edizioni ETS. 2020. 221 p.

80. On Essays: Montaigne to the Present / T. Karshan, K. Murphy. Oxford University Press, 2020. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198707868.001.0001> (дата звертання: 25.10.2024).

81. Orr, K., Smith, B., Arbour-Nicitopoulos, K. P., & Wright, F. V. (2021). The café talk: a discussion of the process of developing a creative non-fiction. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 13(6), 887-903. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2159676X.2020.1834443?scroll=top&needAccess=true> (дата звертання: 25.10.2024).

82. Pignagnoli V. Changing dominants, changing features? The fiction/nonfiction distinction in contemporary literary and Instagram narratives. *BookFact and Fiction in Contemporary Narratives*. Routledge. 2021. 15 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003167204-7/changing-dominants-changing-features-fiction-nonfiction-distinction-contemporary-literary-instagram-narratives-virginia-pignagnoli> (дата звертання: 25.10.2024).

83. Pauwels F. Reading as a scientist: Children’s nonfiction through a cognitive lens / F. Pauwels // *Children’s Literature Association Quarterly*. 2019. Vol.

44. Issue 4. Pp. 432–446. URL: <http://doi.org/10.1353/chq.2019.0049>. (дата звертання: 23.10.2024).

84. Slugan, M. Textualism, extratextualism, and the fiction/nonfiction distinction in documentary studies. *Studies in Documentary Film*. 2021. № 15 (2). P. 114–126. URL: <https://doi.org/10.1080/17503280.2021.1923142> (дата звертання: 23.10.2024).

85. Slugan, M., & Terrone, E. The Fiction/Nonfiction Distinction: Documentary Studies and Analytic Aesthetics in Conversation. *Studies in Documentary Film*, 2021. № 15 (2). P. 107–113. URL: <https://doi.org/10.1080/17503280.2021.1923141> (дата звертання: 23.10.2024).

86. Smith J. Navigating award-winning nonfiction children's literature / J. Smith, M. Robertson // *The Reading Teacher*. 2019. Vol. 73. Issue 2. Pp. 195–204. <http://doi.org/10.1002/trtr.1811>. (дата звертання: 23.10.2024).

87. Stein S. *Solutions for Writers: Practical Craft Techniques for Fiction and Nonfiction*. London : Souvenir Press. 1995. 87 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=yqzEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT13&dq=nonfiction+literature&ots=1JjrISRixJ&sig=2fPt16ToaGCASavP81xgf8IohFA&redir_esc=y#v=onepage&q=nonfiction%20literature&f=false (дата звертання: 25.10.2024).

88. Stewart M., Correia M. *5 Kinds of Nonfiction : Enriching Reading and Writing Instruction with children's book*. Routledge. 2021. 240 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=3R3cEAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA2013&dq=nonfiction+literature&ots=PyvSkyyrQF&sig=K82AGYI421sAqoMIJL33xVdHA8s&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звертання: 25.10.2024).

89. Stewart M., Correia M. *5 Kinds of Nonfiction*. URL: <https://www.btsb.com/5knf/> (дата звертання: 25.10.2024).

90. Turco L. *The Book of Literary Terms*. New Mexico : University of New Mexico Press, 2020. 271 p.